

Ženski zbor Ašk Islamske gimnazija dr. Ahmeda Smajlovića, pod ravnanjem profesorice Kristine Vuković

Gotovo stotinu i pedeset vođa, znanstvenika i zagovornika vjerske slobode iz cijelog svijeta sastalo se na 9. Svjetskom kongresu Međunarodne udruge za vjersku slobodu (IRLA) u Silver Springu, Maryland, Sjedinjene Američke Države, od 21. do 23. kolovoza 2023. godine na obilježavanju 130 godina neprekidnog djelovanja Udruge.

Vjerska SLOBODA

Glasiilo Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj
Godište 16 • Godina 2024. • Broj 1

Članovi Glavnog odbora Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj s laureatima

1994.—2024.

30 godina djelovanja Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj

“Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga!”
(Levitski zakonik 19,18; Marko 12,31)

“Nitko od vas istinski ne vjeruje, sve dok ne želi svome bratu ono što želi sebi.” (Poruka Poslanika, Hadith-Nawawi)

Pozdravi gostiju na svečanoj Skupštini Udruge

U ime muftije akademika Aziza ef. Hasanovića, predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj, zamjenik gosp. Mevludi ef. Arslani

Predsjednik Hrvatske konferencije Kršćanske adventističke crkve, pastor Slobodan Bobo Marčeta

U ime Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj, Slobodan Lalić

U ime Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, Filip Grujić, pastor Baptističke crkve u Zagrebu

U ime Židovske općine Zagreb, glavni rabin Luciano Moše Prelević

U ime Vijeća Kristovih crkava u Republici Hrvatskoj, predstojnik Vijeća Mladen Dominić

Pozdravi gostiju na svečanoj Skupštini Udruge

U ime Hrvatske starokatoličke crkve, predsjednik Sinodalnog vijeća Damir Boras

U ime ministrice dr. sc. Nine Obuljen Koržinek, predsjednice Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, gosp. Šime Jerčić, ravnatelj Ureda Komisije za odnose s vjerskim zajednicama

U ime Makedonske pravoslavne crkve u Republici Hrvatskoj, protojerej-stavrofor Kirko Velinski

Pučka pravobraniteljica gospođa Tena Šimonović Einwalter

U ime Židovske vjerske zajednice Bet Israel, gospođa Jasminka Domaš

U ime Evandeosko-pentekostne crkve u Republici Hrvatskoj, predsjednik Crkve i predsjednik Protestantsko evandeoskog vijeća Damir Špoljarić

U ime Tomislava Tomaševića, gradonačelnika Grada Zagreba, gosp. Jurica Gregurić, viši stručni suradnik u Gradskom uredu za kulturu, međugradsku i međunarodnu suradnju i civilno društvo

Svečana skupština Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj u povodu Svjetskog dana vjerske slobode

U povodu Svjetskog dana vjerske slobode, koji se obilježava posljednje subote u siječnju, Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj je 26. siječnja 2023. godine u Sveučilišnom centru za integrativnu bioetiku u Zagrebu održala Svečanu sjednicu svoje Skupštine pod geslom “Sanjajmo svijet bez podjela.”

Laureati kojima je Udruga dodijelila svoje Priznanje “Dr. Branko Lovrec” za 2022. godinu — osobama koje u svojem javnom djelovanju promiču vjersku slobodu i opća ljudska prava — bili su:

1. Gospodin **IVAN ZVONIMIR ČIČAK**, predsjednik Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava, koji je dobio priznanje “za izniman doprinos u razvoju vjerskih i građanskih prava i sloboda”; te

2. Mons. **MATE UZINIĆ**, nadbiskup Riječke nadbiskupije, za “promicanje vjerske slobode, ljudskih prava i dijaloga između religije i društva”.

Obrazloženja tih priznanja Udruge iznijeli su član Glavnog odbora Udruge Augustin Bašić i predsjednik Udruge Željko Mraz, a samu Svečanu skupštinu vodio je tajnik Udruge Josip Takač.

Nadbiskup Mate Uzinić održao je etički vrlo usuglašeno predavanje kršćanskoj, islamskoj i židovskoj religiji pod naslovom “Sloboda vjere i nevjere u suvremenim krizama kolektivnih identiteta”. Od mnogih duboko misaonih i značajnih rečenica koje smo slušali, reinterpetirao ćemo samo jedan kratki članak od onoga što je nadbiskup Uzinić rekao: “Drugi mi postaje bratom ili sestrom samo ako isto misli, isto vjeruje, ili pak ima isti stil življenja kao i ja. To nije bratstvo, već je samo skup sličnih ili istih. Bratstvo i sestrinstvo nadilazi podjele po rasi, spolu, rodu, naciji, vjeri, bez da sve te pripadnosti

Laureati za 2023. godinu, gospodin Ivan Zvonimir Čičak i nadbiskup Mate Uzinić

Dio Glavnog odbora Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj

niječe. ... Svi su pozvani u bratsku i sestričnu zajednicu. ... To znači prihvaćanje slobode svakog čovjeka, prihvaćanje slobode i onda kad čovjek vrši izbore s kojima se možda osobno ne slažemo, ali prihvaćamo osobu. ‘Sanjajmo’, napisao je papa u *Fratelli tutti*, ‘kao jedinstvena ljudska obitelj, kao suputnici koji dijele isto tijelo, djeca iste zemlje koja je naš zajednički dom, svaki pojedini s bogatstvom svoje vjere ili uvjerenja, svaki pojedini sa svojim glasom, a svi kao braća!’”

U ime raznih vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj koje djeluju u okviru Udruge za vjersku slobodu, skup su pozdravili: u ime Muftije akademika Aziza ef. Hasanovića, predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj — njegov zamjenik gospodin Mevludi ef. Arslani; u ime Srpske pravoslavne Crkve u Republici Hrvatskoj — Slobodan Lalić, svećenik i ravnatelj Srpske pravoslavne opće gimnazije u Zagrebu “Kantakuzina Katarina Branković”; u ime Židovske općine Zagreb — glavni rabin Luciano Moše Prelević; u ime Kršćanske adventističke crkve — pastor Slobodan Bobo Marčeta, predsjednik Hrvatske konferencije; u ime Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj — Filip Grujić, pastor Baptističke crkve u Zagrebu; u ime Vijeća Kristovih crkava u Republici

Hrvatskoj — predstojnik Vijeća Mladen Dominić; u ime Evandeoskoptekostne crkve u Republici Hrvatskoj predsjednik Crkve i predsjednik Protestantsko evandeoskog vijeća — Damir Špoljarić; u ime Makedonske pravoslavne crkve u Republici Hrvatskoj — protojerej-stavrofor Kirko Velinski; u ime Židovske vjerske zajednice Bet Israel — gospođa Jasminka Domaš; te u ime Hrvatske starokatoličke crkve — predsjednik Sinodalnog vijeća prof. dr. sc. Damir Boras.

Skup su također pozdravili: u ime ministrice dr. sc. Nine Obuljen Koržinek, predsjednice Komisije za odnose s vjerskim zajednicama — gosp. Šime Jerčić, ravnatelj Ureda Komisije za odnose s vjerskim zajednicama; pučka pravobraniteljica gospođa Tena Šimonović Einwalter; a u ime Tomislava Tomaševića, gradonačelnika Grada Zagreba — gospodin Jurica Gregurić, viši stručni suradnik u Gradskom uredu za kulturu, međugradsku i međunarodnu suradnju i civilno društvo.

Svojim pjevanjem skup je uljepšao Zbor Islamske gimnazije dr. Ahmeda Smajlovića “Ašk”, pod ravnanjem njihove profesorice Kristine Vuković.

Na kraju Svečane sjednice svim sudionicima podijeljen je najnoviji

broj časopisa Udruge *Vjerska sloboda*, u kojem su objavljeni razgovori s prošlogodišnjim laureatima Udruge, te intervju s ovogodišnjim laureatom, nadbiskupom Matom Uzinićem.

Udruza za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj osnovana je prije 29 godina i članica je Međunarodne udruge za vjersku slobodu (IRLA-e), kao nevladine organizacije koja ima savjetodavni status u UN-u, UNESCO-u i Vijeću Europe, i koja 2024. godine obilježava 130 godina svojega postojanja.

Na sjednici Svečane skupštine izraženo je zadovoljstvo vjerskim slobodama koje građanima jamči *Ustav Republike Hrvatske* te je pročitana i članak 18. *Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima*, koja je usvojena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 10. prosinca 1948. godine, koji glasi:

“Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje, i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.”

Josip Takač,
tajnik Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj

Laureat Ivan Zvonimir Čičak

Obrazloženje za dodjelu Priznanja “Dr. Branko Lovrec” Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj

Ivan Zvonimir Čičak kao tragatelj za Istinom (a ne posjedovatelj istine), naš laureat kao zaljubljenik Logosa (Riječi) s kojim je sve počelo i završit će, svojom dubinskom refleksijom traži izlaze u samim temeljima kršćanske vjere: to je vapaj za Dobrom — kao smislenošću življenja u ovoj egzistencijalnoj stvarnosti koja je upućena na onu metafizičku. Poput domoljuba povratnika iz azila, on se žali: “Ja sanjam domovinu dobra, a ne državu manjega zla.” A kao istinski čovjek koji misli, osjeća i živi svoju ljudskost, koje nema jer kaže da nedostaje u poplavi gramzivosti, koruptivnosti, oholosti i obilju jala.

Na našim prijateljskim susretima, poput proroka Jeremije

jadikuje i upozorava: “Jeruzaleme, Jeruzaleme, u tebi leži propast tvoja!”, a zbog demografskog sloma s gorčinom i tjeskobno upozorava: “U praznom prostoru nema ni rađanja ni smrti, prazan prostor nema ni sjećanja ni vizija, u praznom prostoru nema ljudi. U praznom prostoru nema ni Boga.”

Tom sartrovskom Ništavilu naš slavjenik suprotstavljao se svojim duhom punim optimizma i hrabrošću iz kršćanske perspektive. Naime, hrvatski proljećar, sudionik događaja u političkoj javnosti prije više od 55 godina, poznat je kao neumorni borac za ljudska prava. Štitio je ljudska i religijska prava svakog čovjeka i njegovo dostojanstvo. Uzor mu je bila Deklaracija *Dignitatis humanae*, značajni dokument Drugog

vatikanskog ekumenskog koncila, koji se poziva na savjest ljudske osobe kao Božjeg glasa u čovjeku.

Osviješćeni kršćanin i čovjek obitelji

Kao kršćanin praktikant oblikovao je svoj duh u povijesnoj župi sv. Petra u Zagrebu. A u jezuitskoj bazilici u Palmotićevoj slušao je i predavanja filozofa biskupa Mije Škvorca. Svjedočio je povijesnoj tribini u Studentskom centru, gdje je upriličen prvi javni skup, dijalog s marksistima, na kojem su sudjelovala dva filozofa — Mijo Škvorc i Branko Bošnjak. Taj dijaloški susret imao je veliki odjek u široj hrvatskoj javnosti, jer i tada i kasnije kazano je: dijalog drugog

puta nema, poznata sintagma Tomislava Šagi Bunića.

Manje je poznato da je Ivan Zvonimir Čičak sudjelovao u organizaciji Nacionalnog euharistijskog kongresa (NEK), 1984. godine u Mariji Bistrici, zajedno s Mijom Gabrićem, voditeljem sastava “Žeteoci”, kao i s Antunom Škvorčevićem, današnjim požeškim biskupom. Inače, kao pobornik ekumenskih gibanja Ivan Zvonimir Čičak posjećivao je bogoslužja u Baptističkoj crkvi u Zagrebu, božićne liturgije u pravoslavnom hramu u Preobraženskoj, zajedno s biskupom Kokšom, a bio je i donator i sudionik otvaranja zagrebačke džamije 1984. godine. Naravno, u središtu Čičkovog života bila je i ostala njegova obitelj, koju vidim kao biblijsku obitelj. Supruga Marija bila je i suputnica i supatnica s petero djece i sedmero unučadi. Ta velika bogata obitelj čini mu svakidašnje osobno zadovoljstvo i, mislim, smisao njegovog življenja u zrelijim godinama. Sve tegobe lakše podnosi jer ima s kime podijeliti dobivene životne rane, od kojih su neke duboko zatomljene u njegovoj duši.

Utemeljitelj HHO-a za ljudska prava

Skupina neovisnih intelektualaca različitih profila, njih 24, utemeljila je 31. ožujka 1993. godine Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava (HHO), u Čičkovom stanu. Navest ću samo neka imena: Ivan Zvonimir Čičak, Peter Kuzmič, Sulejman Mašović, Bono Šagi, Jovica Nikolić, Mladen Maloča, Žarko Puhovski i drugi. Zanimljivo je primijetiti da je već tada HHO osnovao nagradu “Mašović — Nikolić — Vincetić” za doprinos ekumenskom i međureligijskom dijalogu i za širenje mira i tolerancije; jednom riječju, razvoju religijskog pluralizma. Dobile su je brojne ugledne javne osobe iz društveno-političkog, medijskog i religijskog života. Najdugovječniji predsjednik HHO-a je upravo Ivan Zvonimir Čičak. I danas je predsjednik, a predsjednici su još bili Žarko Puhovski, Danijel Ivin i Ivo Banac. Odbor je zapažen kao supstitut opozicije, a progovorio je o slobodi medija u Hrvatskoj, koji su podržavljani i pod cenzurom.

Suprotstavljao se deložacijama građana srpske nacionalnosti i vojnih lica te postao crvena krpa vlastima. On i obitelj su šikanirani.

Značajni datumi koji su obilježili Čička

Najznačajniji datum je svakako 10. kolovoza 1947. — datum njegovog rođenja u Zagrebu.

U prosincu 1970. izabran je za prorektora Zagrebačkog sveučilišta, prvi u povijesti tristo godina Sveučilišta i prvi deklarirani vjernik u javnosti tadašnjeg ateističkog sustava.

Dana 12. prosinca 1971. uhićen je sa skupinom studentskih vođa — Budišom, Paradžikom, Dodigom i Bušićem. Osuđen je na tri godine strogog zatvora, koji je odslužio u Lepoglavi, s devet mjeseci samice, što je duboko traumatiziralo njegovu dušu.

Dana 10. prosinca 1989. organizirao je potpisivanje peticije za puštanje političkih zatvorenika i za provođenje demokratskih izbora. Sto trideset tisuća potpisa uručili su tadašnjem predsjedniku Sabora Anđelku Runjiću. Tadašnji partijsko-državni vrh raspisuje višestranačke izbore.

Dana 21. studenoga 1996. na središnjem hrvatskom forumu, Trgu bana Jelačića, HHO je organizirao prosvjedni skup protiv oduzimanja koncesije Stojedinici. Okupilo se više od sto tisuća prosvjednika. Vlasti su organizatore nazvale “plaćenicima, crvenim, žutim i zelenim vragovima koji se prodaju za judine škuđe”.

Dana 5. ožujka 2022. godine HHO, zajedno s ukrajinskom manjinom, organizira skup podrške i solidarnosti s Ukrajinom. Odjek je bio velik i u hrvatskoj i u europskoj javnosti. Čičak je tada poručio: “U Ukrajini se borimo za ljudske i kršćanske vrijednosti; nemamo pravo šutjeti na Putinovu agresiju! Mi smo na pravoj strani povijesti.”

Nagrade

Predsjednik HHO-a dobitnik je niza međunarodnih i domaćih priznanja i odličja:

Godine 1998. dobiva prestižnu nagradu “Bruno Kreisky” za zaštitu i promicanje ljudskih prava (istu

nagradu dobio je Nelson Mandela).

Godine 1999. Srpsko kulturno društvo “Prosvjeta” dodjeljuje mu nagradu “Sv. Sava” za zaštitu prava srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj.

Državno odličje dobio je i od predsjednice Kolinde Grabar Kitarović i predsjednika Zorana Milanovića.

(Susret Čičak—Kuharić. U knjizi *Franjo Kuharić — kardinal i vlast* autor povjesničar Miroslav Akmadža, izdanje Profil, 2020., Zagreb, 23 puta spominje Čičkovo ime. U knjizi se vidi da Čičak često u razgovoru s tadašnjim zagrebačkim nadbiskupom izražava svoje negodovanje zbog pasivnih stavova u pogledu javne podrške tadašnjem reformskom pokretu u Hrvatskoj. To je još više razvidno u susretima i razgovorima s don Živkom Kustićem.)

Dakle, Čičkov prometejski prkosni duh bogovima Olimpa prodirao je do brojnih slojeva hrvatskog društva. Njegova strast za građanskim slobodama prodirala je do dubina naroda i visina “pendrek silnika bogova”. Bio je svjestan one izreke “quod licet Jovi non licet bovi” — što je dopušteno bogovima, nije običnim smrtnicima. Razgovarali smo i razmišljali — i Sizif i Faust, zajedno s Aurelijem, našli su odgovore za sve sumnje: “Stvorio si nas za sebe, i naše srce je nemirno dok se ne smiri u Tebi, Gospodine.” (Augustin, *Ispovijesti*.) No, ovo nije rekvijem, dragi i poštovani Ivane Zvonimire Čičak, već poziv na resurekcio — novu nadu!

Čičak je živi spomenik, ali onaj koji govori, nije za arhivu, već kao *testis temporis* — svjedok vremena hrvatske povijesti sedamdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća. Živa memorija iz galerije likova javne scene, o kojima suvremena publicistika i hrvatska historiografija imaju što reći. Ime Ivana Zvonimira Čička, bez obzira na njegove kontroverzije, ostaje trajno upisano u hrvatsku kolektivnu memoriju.

Čestitam!

U Zagrebu, 26. siječnja 2023., na svečanoj Skupštini Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj.

Augustin Bašić,
član Glavnog odbora Udruge

Obrazloženje za dodjelu Priznanja Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj “Dr. Branko Lovrec” riječkom nadbiskupu Mati Uziniću, Za promicanje vjerske slobode, ljudskih prava i dijaloga između religije i društva

Mate Uzinić rođen je 17. rujna 1967. godine u Dubravi, dijelu nekadašnje Poljičke Republike. Završio je studij teologije i filozofije u Splitu, 1993. godine, a 1996. je nastavio studij teologije na Papinskom lateranskom sveučilištu u Rimu, gdje je stekao licencijat iz crkvenog i civilnog prava, 2000. godine.

Za svećenika Splitsko-makarske nadbiskupije zaređen je 27. lipnja 1993. godine. Dubrovačkim biskupom imenovan je 24. siječnja 2011. godine, a zaređen 19. ožujka iste godine. Nadbiskupom koadjutorom Riječke nadbiskupije imenovan je 4. studenog 2020., a uveden je 16. prosinca 2020. godine; službu nadbiskupa preuzeo je 11. listopada 2022. godine.

“Od ljudi za ljude!” — biskupsko geslo Mate Uzinića istinito i vjerodostojno opisuje njegovu službu od imenovanja, pa do Božićne poruke 2022. godine, u kojoj spominje događaj o migrantici iz Iraka koja je u studenom 2019. godine porodila dijete u šumi kod Gline. Nadalje navodim nadbiskupa Matu iz božićne

poruke: “Sjećajući se te priče, ne mogu ne pomisliti koliko ima sličnih priča, koliko ljudi na putu, u potrebi i nevolji, kojima nitko nije mogao ili nije bio spreman priskočiti u pomoć, i koje zbog toga nisu postale sretne priče. Ljudi na putu, u šumama, u kampovima, ljudi na kolodvorima, ljudi za koje drugdje nema mjesta, ljudi poput Marije i Josipa, djeca i novorođenčad poput Isusa, nažalost, često su priče bez sretna završetka, nesretne priče naše ljudske povijesti, koju je Bog betlehemskim Djetetom želio učiniti pričom sa sretnim završetkom. Ona to, usprkos svemu, jest. Zbog Isusa, Njegova rođenja, života, smrti, Njegova uskrsnuća. Ali ta lijepa priča ne može biti lijepa bez nas, bez Crkve kojoj je poslanje propovijedati i živjeti tu lijepu priču i biti suputnik svijeta i njegove povijesti — s Crkvom i u Crkvi nas kršćana, koji nismo odvojeni od drugih, nego smo na putu s drugima. I za druge.” <https://www.ri-nadbiskupija.hr/2022/bozicna-poruka-rijeckog-nadbiskupa-mate-uzinica/>

To opisuje ne samo njegovo djelovanje unutar vlastite vjerske zajednice, već i društvu u cjelini.

Svojim prvim potezima i djelovanjem kao dubrovački biskup pokazao je otvorenost prema drugim vjerskim zajednicama, održavanjem susreta sa zahumsko-hercegovačkim episkopom Grigorijem ili suradnjom s Kristovim crkvama u podjeli dječjih Biblija u svim osnovnim školama u Dubrovniku.

Javnim objavljivanjem financijskog izvješća Dubrovačke biskupije dao je svoj doprinos transparentnom poslovanju vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj.

Ne bježeći od izazova davanja izjava medijima, u kojima se uporno, opetovano a ponekad i s pravom govori kako se vjerske zajednice ne snalaze u tom danas tako važnom, a čini nam se ponekad i jedinom prostoru. Mate Uzinić je iskazao hrabrost, otvorenost, blagost i uključivost ne odustajući od stavova i učenja svoje vlastite vjerske zajednice, a opet komunicirajući na ljudski i dijaloški prihvatljiv način. Komentirajući pojave i događaje u društvu, dotakao se mnogih tema koje su bile žarišne društvene, ili pak političke teme — poput nasilja nad ženama, potrebe za cijepljenjem

Predsjednik Udruge Željko Mraz obrazlaže i uručuje priznanje nadbiskupu Mati Uziniću

protiv COVID-a (te njegove popratne izjave o *lockdownu* i nemogućnosti održavanja bogoslužja); položaja pripadnika LGBT zajednice u društvu i Crkvi; njegovo traženje oprost od pripadnika *gay* zajednice zbog ophođenja Crkve prema njima, što je daleko odjeknulo i izvan granica Republike Hrvatske; prekida trudnoće Mirele Čavajde; slučaja bivše prostitutke koja je zaposlena u splitskom Centru za socijalnu skrb, i slično.

“Od ljudi za ljude!” — tumačeći i komentirajući događanja u

našem društvu u duhu Kristovog poslanja, blago i s poštovanjem prema svima i za svakog.

Naš prošlogodišnji laureat, izv. prof. dr. sc. Marko Vučetić, o kojem se dr. Ivan Markešić u svojem obrazloženju za dodjelu priznanja izrazio “kao paradigmi heretičkog mišljenja u Hrvatskoj”, napisao je o našem ovogodišnjem laureatu u svojem tekstu “Mate Uzinić promovira jednu drugu sliku o čovjeku!” objavljenom na portalu *Autograf*, 30. studenoga 2022. godine, komentirajući nadbiskupovu odluku o

komunikaciji unutar riječke nadbiskupije: “Ne idealiziram Matu Uzinića, jasno mi je da je riječ o dobrotom konzervativcu koji ipak, kad se sve zbroji i oduzme, pripada instituciji hijerarhijskog poslušanja; ali on sâm, zato što mu to mjesto u hijerarhijskom lancu omogućuje, donosi humanu odluku koja dijelom obvezuje druge, dok im dijelom ostavlja slobodu da ove smiješne nazive mogu zadržati u privatnoj komunikaciji — ako netko želi čuti da je prečasn, to će čuti u privatnoj komunikaciji, kao jedan oblik psihoterapije ili, budući da je riječ o stručnjacima za dušu, hagioterapije...” <https://www.autograf.hr/mate-uzinic-promovira-jednu-drugu-sliku-o-covjeku/>

Ne želimo kao Udruga davati etikete ljudima koji djeluju u našem društvu s bilo koje pozicije političkog, kulturnog i vjerskog aspekta — kao konzervativce i liberale, napredne i nazadne, ovakve ili onakve. Želimo prihvatiti jedni druge s poštovanjem i uvažavanjem naših različitosti. Zato svaka osoba koja svojim djelovanjem, a osobito one osobe koje svojim javnim djelovanjem proširuju vidike i otvaraju prostor za dijalog zaslužuje naše priznanje i poštovanje.

Osobito naš laureat Mate Uzinić, koji nam poručuje: “... Božić nas pokreće. Poziva nas da i mi sudjelujemo, da se uključimo. On otvara prostor za dijalog, onako kako je Bog utjelovljenjem Sina započeo dijalog sa svijetom, sa svakim od nas. Zato sinodalni ‘put’ nije samo put nas katolika. To je put života kojim kročimo sa svima drugima, kršćanima, ali i svim ljudima dobre volje. Svi smo zajedno, kao braća i sestre. I svi smo za druge. To je naše poslanje.” <https://www.ri-nadbiskupija.hr/2022/bozicna-poruka-rijeckog-nadbiskupa-mate-uzinica/>

U duhu gesla naše današnje Svečane skupštine: “**Sanjajmo svijet bez podjela!**” — za izniman doprinos u promicanju vjerske slobode, ljudskih prava i dijaloga između religije i društva dodjeljujemo Priznanje Udruge za vjersku slobodu “Dr. Branko Lovrec” nadbiskupu riječkom Mati Uziniću.

Željko Mraz, predsjednik Udruge za vjersku slobodu

Sloboda vjere i nevjere u suvremenim krizama kolektivnih identiteta

Primam ovu nagradu Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj sa zahvalnošću i poniznošću. Hvala onima koji su me nominirali, ali i onima koji su odlučivali o nagradi. Nisam siguran da sam ja taj koji je trebao dobiti nagradu, budući da u Hrvatskoj, ali i diljem svijeta, postoje oni koji istinski trpe zbog slobode svojeg vjerovanja i za to plaćaju cijenu. Moj položaj je drukčiji i mnogo zaštićeniji on onih koji snose ozbiljne posljedice zbog slobode riječi, slobode vjerovanja, ali i slobode nevjerovanja. Sa svoje strane pokušavam taj svoj položaj koristiti — što riječima, što djelom, što osobnim primjerom — kako bi se stvorilo ozračje u kojemu se nitko neće osjećati ugrožen zbog svojega identiteta i slobode koja mu pripada.

Do prihvaćanja načela slobode vjerovanja došli smo nakon dugih

stoljeća sukoba, čak i ratova koji su izbijali zbog pitanja vjere, odnosno iskorištavanja ili zlorabe vjere. Sukobi i pravi ratovi u Europi uz velike su poteškoće nadvladani uvođenjem tolerancije u novom vijeku. U okrilju Katoličke crkve danas također baštinimo načelo slobode vjerovanja izraženo u deklaraciji *Dignitatis humanae* Drugog vatikanskog koncila. Slobodan pojedinac slobodno ispovijeda svoju vjeru i nevjeru, i ima pravo da ga država i društvo u tome ne ometaju.

Pitanje odnosa između Katoličke crkve i shvaćanja slobode u suvremenom razdoblju bilo je složeno i ne bez velikih tenzija, posebice u vezi s odnosom Crkve i države kad je u pitanju sloboda vjerovanja. Koncil je, s deklaracijom o slobodi vjerovanja, napustio dotadašnji način govora o pravu istine, a prionuo uz

potvrđivanje prava pojedinca kao osobe s vlastitom slobodom u pitanju religije, i ukazujući na ulogu države kao jamca toga prava.

Umjesto pozivanja na povijest, u obraćanju ovom skupu pokušat ću, koliko mi je dano, ocrtati način na koji ja osobno vidim što za mene danas znači širenje područja slobode vjere i nevjere, širenje prostora slobode življenja vlastitoga identiteta. Mislim da nam je to širenje — u svjetlu one ivanovske misli da je “Bog veći od našeg srca” (1. Ivanova 3,20) — danas nasušno potrebno, posebno u svjetlu suvremenog naglašavanja raznih identiteta kojima pripadamo — vjerskih, nevjerskih, klasnih, rasnih, spolnih, rodničkih i brojnih drugih identiteta koje želimo živjeti i u kojima želimo da nas se priznaje i poštuje. Toga smo sve svjesniji i mi u Katoličkoj crkvi što, na svoj način, izražava i

Radni dokument za kontinentalnu etapu Sinode “*Za sinodalnu Crkvu: Zajedništvo — sudjelovanje — poslanje*”, koja se održava od 2021. do 2024. godine. Radni dokument, naslovljen ulomkom iz Knjige proroka Izaije “Raširi prostor svog šatora” (Izaija 54,2) slikovito izražava nakanu Sinode da se u Crkvi čuju glasovi svih i da se nitko ne osjeti isključenim. U ovom pitanju sam ipak osobito nadahnut enciklikom pape Franje *Fratelli tutti*, koja u podnaslovu ima važne riječi: *Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*.

Sâm naslov mojega izlaganja sadrži neke riječi koje je potrebno obrazložiti: sloboda vjere i nevjere u suvremenim krizama kolektivnih identiteta. Kolektivni identiteti su stvarnost. Većina ljudi na ovome svijetu pokušava se definirati preko nekog oblika identiteta koji nadilazi njihov osobni identitet. Mi vjernici definiramo se putem pripadnosti Božjem narodu i Crkvi. Također, gotovo svi ljudi na ovome svijetu definiraju se putem pripadnosti određenoj naciji. Ima nadalje i onih koji svoje identitete traže u okrilju raznih filozofija, svjetonazora, rodnih i spolnih identiteta, i tako dalje... mogli bismo neprekidno nabrajati.

No, unatoč svim našim postignućima, unatoč tome što su nam spoznaje i znanje u raznim pitanjima gotovo na dlanu, a što sa sobom nosi i porast broja različitih identiteta, među nama je skupa s porastom broja identiteta primjetan i porast isključivosti. U susretu s pripadnicima raznih identiteta u našem susjedstvu, na zaslonu mobitela, u medijima — i sami sve više naglašavamo i pronalazimo svoje skrivene i manje skrivene identitete. Neki put naši su identiteti izrazito određujući, u smislu da se skrivamo iza svojega identiteta. Svoje identitete sve češće uzdižemo na oltar za koji smo spremni dati sve što imamo i zbog kojih smo nerijetko spremni graditi zidove kako bismo se obranili od identiteta drugih, ostavljajući one koji drukčije misle, drukčije vjeruju, imaju drukčije običaje, životne stilove, rodne i spolne identitete — iza tih zidova ili, da parafraziram spomenutu Izaijinu sliku, izvan našega šatora. A ako nekoga ostavimo iza zida i izvan

našeg šatora, on za nas postaje manje vrijedan i nedostatan da bi bio s naše strane zida i u našem šatoru te, ukoliko želi biti s ove strane i ući u šator, treba ispuniti određene uvjete koje mu postavljamo.

Nažalost, istina je da se danas u tome posebno ističemo upravo mi pripadnici različitih vjerskih zajednica. Davno sam čuo šalu o svetom Petru koji vodi posjetitelje u obilazak po raj. Dok su razgledavali raj, stigli su i do jednog prostora ograđenog velikim zidom iza kojega se čula pjesma. Sveti Petar je zamolio posjetitelje da budu tihi kako ih oni iznutra ne bi čuli, jer se iza tog zida nalaze katolici koji misle da su oni jedini u raj. Kasnije sam čuo od pravoslavnih i protestanata, ali i Židova, da se ista šala priča i među njima. Pretpostavljam da je tako i s drugim religijama. Papa Franjo, nasuprot ovom uvjerenju, u enciklici *Fratelli tutti* kaže da nas “kada dođe Sudnji dan i na Zemlji bude dovoljno svjetla da vidimo stvari kakve jesu, čekaju prilična iznenađenja!” (FT, 281) Kako bilo, u ovoj šali ipak ima puno istine o nama i našem odnosu prema drugima, onima koji nam ne pripadaju. Umjesto da mi ljudi različitih religija budemo u službi bratstva i sestrinstva u svijetu i predvodnici svima drugima u međusobnom povezivanju te da međusobno gradimo mostove, što je jedna od temeljnih zadaća svake religije u odnosu prema Bogu, a onda i s ljudima, mi gradimo zidove koji nas dijele. I to nerijetko opravdavamo božanskim autoritetom, Svetim pismom i vjerskom tradicijom. Svoju slobodu vjerovanja, uvjerenja i identiteta koristimo kako bismo drugima objasnili da oni te slobode nemaju ili je imaju samo ako od nje odustanu i pridruže se nama. Ili pak, što nam je vrlo recentna suvremenost pokazala, koristimo svoju slobodu uvjerenja i savjesti apsolutizirajući ih vrlo često nauštrb života i zdravlja onih oko nas.

Živimo u vremenu sve veće polarizacije koja proizlazi upravo iz krivog razumijevanja vlastite slobode vjere, nevjere i slobode naših identiteta. Nažalost, i mi vjernici smo spremno prihvatili takvo stanje stvari, čak ga nerijetko i stvaramo te tako i sami doprinosimo taj

polarizaciji i izgradnji zidova među nama. Drugi nam tako postaje bratom ili sestrom, bližnjim, samo ako isto misli, isto vjeruje, ili pak ima isti stil življenja kao i ja. U protivnom nam on to nije. Ali to nije bratstvo, već je samo skup sličnih ili istih. Ljudsko bratstvo i sestrinstvo nadilazi podjele po rasi, spolu, rodu, naciji, vjeri — ne nijećući sve te pripadnosti. Dapače, svi smo, kao različiti a ne kao isti, pozvani u bratsku i sestrinsku zajednicu. Bog, kako nas uči Evanđelje po Mateju, “daje da sunce njegovo izlazi nad zlima i nad dobrima i da kiša pada i pravednicima i nepravednicima” (Matej 5,45). Zajednica braće i sestara nije zajednica u kojoj su jedni bolji od drugih, jedni ispravniji od drugih. To je zajednica ravnopravnih.

Neki bi, potaknuti i svojim vjerskim identitetom, mogli reći da to znači relativizam. No to nije istina. Papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* jasno kaže: “Relativizam nije rješenje.” (FT, 206) Biti braća i sestre, činiti zajednicu ravnopravnih iako različitih, ne znači relativiziranje istina u koje vjerujemo, ili stavljanje raznih ponuda na istu razinu. Ne! Istine koje vjerujemo, nama — kao i svima drugima njihove istine — jesu i trebaju ostati nadahnuće. Tako se, na primjer, za nas kršćane “izvor ljudskog dostojanstva i bratstva (nalazi) u Evanđelju Isusa Krista” (FT, 277). A upravo “iz njega proizlazi za kršćansku misao i za djelovanje Crkve prvenstvo dano odnosu, susretu sa svetim otajstvom drugoga, sveopćem zajedništvu s čitavim ljudskim rodом, kao poziv na koji smo pozvani” (FT, 277). I baš zato susret s drugim čovjekom i prihvaćanje drugog čovjeka — za kojega mi kršćanstvo govori da je stvoren na sliku i priliku Božju — od nas zahtijeva prihvaćanje i osobne slobode drugoga čovjeka, koja znači i slobodu da slijedi i druge istine, različite od onih koje ja slijedim, i čini neke druge izbore, različite od mojih, uključujući i one s kojima se možda osobno ne slažem i ne mogu se složiti jer bih u protivnom izgubio sebe. Jednostavno, riječ je o tome da u drugome, bez obzira što misli, govori i čini, vidimo brata i sestru. I budemo mu brat i sestra.

Kako to bratstvo i sestrinstvo — koje počiva na poštivanju drugoga kao osobe i njegove slobode da drukčije misli, govori, vjeruje — ostvariti danas, u vremenu tolikih podjela, poštujući slobodu mišljenja, vjerovanja, nevjerovanja, životnih stilova, običaja i identiteta drugoga? Je li to uopće moguće ili je to utopijski o kojoj možemo samo sanjati, naviještati je, ali sa sviješću da je u ovome svijetu ne možemo ostvariti?

Da, moguće je ostvarenje bratstva i sestrinstva. Čak i više. Ne samo da je to moguće, nego je to i nužno. Bez toga naš će svijet završiti u ništavilu, čega smo sve svjesniji. Bratstvo i sestrinstvo nije samo cilj. Ono je i sredstvo, put prema boljem svijetu i način da prevladamo “ono što nas razdvaja, a da pritom svatko od nas ne izgubi svoj vlastiti identitet” (FT, 230). Da bi to objasnio, papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* koristi sliku obitelji: “Naše društvo izlazi kao pobjednik kad se svaka osoba, svaka društvena skupina uistinu osjeća kao kod kuće. U obitelji su roditelji, bake i djedovi, djeca dio kućanstva; nitko nije isključen. Ako netko ima neku teškoću, pa i ozbiljnu, pa i kad ‘si je sam kriv za to’, drugi mu priskaču u pomoć, podržavaju ga; njegova patnja je patnja svijeta. U obiteljima svi pridonose zajedničkom projektu, svi rade na općem dobru, ali ne uništavaju pojedinca; naprotiv, podržavaju ga i pridonose njegovom boljitku. Svađaju se međusobno, ali postoji nešto što ostaje netaknuto: ta obiteljska veza. Obiteljske svađe završavaju pomirenjem. Radost i žalost svakog pojedinca su radost i žalost svijeta. To znači biti obitelj!” (FT, 230) Ali za takvo što, za biti obitelj sa svim našim razlikama i ostati braća i sestre, potrebna nam je sloboda. Obitelj nastaje iz slobode dviju osoba koje žele dijeliti život. Bez slobode nema braka, pa ne može biti ni obitelji. Zato nam, želimo li biti i ostati braća i sestre, biti jedna obitelj bez obzira na razlike među nama, valja uvijek ponovno staviti naglasak na pojam osobne “slobode”. Mi je kršćani shvaćamo kao slobodu svake osobe za dobro, ali danas tu svoju osobnu slobodu za dobro često razumijevamo tek kao prostor oko kojega gradimo svoj identitet i uvjerenja, i u koji nam nitko ne

smije ući — drugi pojedinci, društvena zajednica, pa niti država. I tu svoju osobnu slobodu onda koristimo kako bismo naglašavali vlastiti identitet i razliku u odnosu na identitet drugog. Razumijem tu potrebu da štitimo svoj identitet, ali to današnjem globaliziranom svijetu kakav je naš ne smije biti na račun i protiv drugih i njihovih identiteta. Da bi se moglo štititi svoj identitet, a pritom ne negirati identitet drugoga, nužno je ne samo govoriti drugima, nego i čuti glasove drugih, osobito glasove onih isključenih. Trebamo slušati i njihove životne priče.

Već sam spomenuo da se mi katolici nalazimo u Sinodi koja je, zapravo, plod naše želje da zajednički hodimo s Isusom, poput dvojice učenika na putu u Emaus, ali i s drugima i za druge kroz međusobno slušanje što jedni drugima imamo reći u osluškivanju onoga što nam svima zajedno Bog ima reći, za ovaj naš konkretni trenutak povijesti i za naše kršćansko poslanje. To slušanje treba uključiti i one koji drukčije misle. Inače ne bi imalo smisla. Ono uključuje slušanje i onih koji se osjećaju isključeni zbog svojih identiteta. Upravo su oni ti za koje

trebamo raširiti “prostor svoga šatora”. Samo slušajući druge možemo i razumjeti njihovo stanje, saznati kako se osjećaju, između ostaloga i zbog nas. I onda možemo barem pokušati ispraviti nepravde koje im se događaju, osobito ako im se one događaju zbog nas. Ne znači to odustati od svojih uvjerenja, ali znači biti sposoban čuti uvjerenja drugih. I poštivati ih. To često od nas zahtijeva rad na vlastitom obraćenju — prije i nego na obraćenju drugih, na čemu često inzistiramo — a obraćenje je, u izvornom značenju *metanoje*, puno prije negoli promjena ponašanja, promjena shvaćanja. Ovdje je riječ ponajprije o tome da “nitko ne može posjedovati cijelu istinu niti udovoljiti svim svojim željama, jer bi ta težnja dovela do uništenja drugoga, osporavajući mu njegova prava” (FT, 221). Tek nakon promjene shvaćanja — obraćenja — moguć je iskren i stvaran dijalog s drugima, koji omogućuje da i oni “koji su uvjereni da moraju biti vjerni svojim načelima” mogu prepoznati “da i drugi imaju pravo pokušati biti vjerni vlastitim načelima” (FT, 221). Nakon toga je moguća i promjena života, odnosno

izgradnja novih odnosa — s Bogom, s drugima u vlastitoj zajednici, ali i onima koji nisu dio naše zajednice, ili se tako ne osjećaju, ili ih mi ne osjećamo kao takve, a koji su nam svejedno braća i sestre, bližnji. “To je — kaže papa Franjo u *Fratelli tutti* — pravo prepoznavanje drugoga, koje omogućuje samo ljubav.” (FT, 221)

No, s druge strane, često svoje identitete koristimo ne da bismo se drugima približili, da bismo otkrili “što je autentično ili barem razumljivo među njihovim motivacijama i interesima” (FT, 221), nego da bismo se od njih odijelili. Odjeljivanje od drugih i neprihvatanje drugih ne polaze od gledanja drugih u lice, u kojemu mi kršćani uvijek možemo i trebamo prepoznati lice Isusa Krista koji je naš Brat i Brat svih ljudi, nego od gledanja u njihove ideje. Odbijanjem njihovih ideja, i njihovo nam lice postaje sve ružnije, ponekad sve do toga da to prestane biti ljudsko lice. I umjesto brata i sestre, imamo neprijatelja. No, ako krenemo obrnutim smjerom, ako krenemo od lica drugog čovjeka, od njegove osobne stvarnosti, onda i ideje, ideologije i vjera drugoga i slično, postaju mjesto na kojemu možemo početi razgovarati, raspravljati i u konačnici uvidjeti da nema te ideje, ideologije, identiteta koje i nas i druge može isključiti iz zajedništva s Bogom. “Nema više Židov — Grk.” (Galaćanima 3,28) Svi smo jedno u Kristu! I onda nema ničega što bi moglo opravdati to da jedni drugima nismo braća i sestre. Papa Franjo zato kaže u enciklici *Fratelli tutti* da nam “polazišna točka mora biti Božji pogled. Jer Bog ne gleda očima, Bog gleda srcem. I Bog sve ljubi jednako, bez obzira na njihovu vjeru. I ako je ateist, ljubi ga istom ljubavlju” (FT, 281).

U pobudnici *Evangelii gaudium* (EG, 231), a ponovio je to i u enciklici *Laudato si* (LS, 201), papa Franjo je napisao jednu važnu rečenicu koja je polazište ovakvog pristupa. Ta rečenica glasi: “Stvarnost je važnija od ideja.” Bilo bi dobro da to upamtimo i kad je riječ o našem odnosu prema drugima, i njihovoj i našoj slobodi odnosno neslobodi. A ona nam, između ostaloga, pokazuje i da smo danas svi mi u određenoj mjeri

neslobodni, a neslobodni smo zbog određene zatvorenosti pred drugima i straha od drugih, koji nam usprkos svemu tome jesu braća i sestre. I kao takve bismo ih trebali prepoznati. I također oni nas. Važno je to jer “u današnje vrijeme”, dodaje papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti*, “ili smo svi zajedno spašeni, ili nitko nije spašen” (FT, 137). Ovu bih misao preoblikovao u misao: ili smo svi slobodni, ili nitko nije slobodan.

“Naše društvo izlazi kao pobjednik kad se svaka osoba, svaka društvena skupina, uistinu osjeća kao kod kuće. U obitelji su roditelji, bake i djedovi, djeca dio kućanstva; nitko nije isključen. Ako netko ima neku teškoću, pa i ozbiljnu, pa i kad 'si je sam kriv za to', drugi mu priskaču u pomoć, podržavaju ga; njegova patnja je patnja svijua.”

— Papa Franjo, *Fratelli tutti*

Kako bi moglo izgledati korištenje vlastite slobode vjere, nevjere, identiteta, ne za iscertavanje granica vlastitih identiteta oko sebe i svojih zajednica, i za izgradnju zidova, nego za izgradnju bratstva i sestrinstva? Možda nam u odgovoru na to pitanje može pomoći recentni primjer iz Rijeke, gdje su, uslijed velikoga priljeva migranata tijekom posljednjih mjeseci, građani prepoznali potrebu brige za njih te su se u brigu i zbrinjavanje, u okviru

zakonskih mogućnosti, uključili i grad i nadbiskupija. Na istom mjestu, na tranzitnom punktu za migrante u središtu grada, djelovali su i djeluju još uvijek ljudi koji su u idejnim, ideološkim i identitetskim pitanjima inače na različitim stranama, na stranama koje se često međusobno isključuju i optužuju da predstavljaju prijetnju našim (ili pak njihovim) identitetima. No, ti su ljudi pogledali jedni drugima u lice, kao i u lica migranata, i u svim tim licima nisu vidjeli ono što nas dijeli, nego su vidjeli braću i sestre. Oni su svoju slobodu iskoristili da šire prostor slobode drugoga, a ne vlastitih identiteta. Hoće li oni odustati od svojih ideja, ideologija, vjere...? Ili će bilo što zbog toga biti ugroženo? Neće! Dapače! To će im iskustvo pomoći da u drugome pokraj sebe, u onome koji ne dijeli njihovu vjeru, ideologiju, ideju... ili im se čak i oštro protivi, mogu nastaviti svejedno gledati svojega brata i svoju sestru s kojima će moći s povjerenjem razgovarati o svemu, pa čak i o razlikama koje ih dijele. I to će im, a upravo se to događa, pomoći da u sinergiji djeluju u korist one braće i sestara koji su u potrebi, dajući svatko ono najbolje od sebe. U tome primjeru vidim ostvarenje i papinih poruka u *Fratelli tutti*, koje su zapravo jedini lijek za naš bolesni svijet. I nije stoga slučajno da ih je Sveti Duh nadahnuo baš danas, Crkvi i nama katolicima, ali i svim kršćanima, ljudima drugih religija i svim ljudima dobre volje našeg vremena. Ali da bi taj lijek djelovao, potrebno je da svatko od nas krene od sebe. I da svi prepoznamo da smo međusobno, iako različiti — što je naše bogatstvo — ipak jedno, da smo jedni drugima i svima braća i sestre.

“Sanjajmo” napisao je papa u *Fratelli tutti*, “kao jedinstvena ljudska obitelj, kao suputnici koji dijele isto tijelo, djeca iste Zemlje koja je naš zajednički dom, svaki pojedini s bogatstvom svoje vjere ili uvjerenja, svaki pojedini sa svojim glasom, svi kao braća!” (FT, 8)

Sa željom da sanjamo i da djelujemo zajedno, kao braća i sestre, još jednom zahvaljujem na nagradi, a svima vama na pažnji.

Bog vas blagoslovio!

Nadbiskup Mate Uzinić

Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj trideset godina poslije (1994.—2024.)

Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj osnovana je u zagrebačkom Hotelu Esplanade, 14. veljače 1994. godine, kao dio Međunarodne udruge za vjersku slobodu, s ciljem obrane vjerskih prava te educiranja na području vjerskih i ljudskih prava.

Izreći ovu rečenicu izgleda tako jednostavno, povijesno i faktično točno, pa ipak — ona nam, sama po sebi, ne kaže puno. Ako tomu dodamo i činjenicu kako je kratki prilog o nastanku Udruge snimio tadašnji dugogodišnji glavni urednik Religijskog programa HTV-a gospodin Augustin Bašić (danas i član Glavnog odbora Udruge), te da je hrvatska javnost te iste večeri o tome obaviještena u glavnoj informativnoj emisiji Dnevnik, još uvijek smo rekli premalo ili ništa bitno o samoj Udrugi. Ništa nam ne govori niti činjenica o trideset godina djelovanja i rada Udruge koja je postala prepoznata — ako ne odgovorimo na pitanja: zašto je nastala, što joj je sve prethodilo; i ono najzanimljivije pitanje koje su čak i tada neki dijelovi društva postavljali s dozom ironije: “Osnivate li vi Udrugu za vjersku slobodu zato što u Hrvatskoj nema vjerske slobode?”

Kako sve to objasniti današnjem tridesetogodišnjaku, osobi koja nikada nije živjela u totalitarnoj državi, koja nikada ni na koji način nije doživjela kao tabu temu razgovor o religiji, ili pak stigmatu podrugljivosti samo zato što uopće vjeruje u Boga, i koja sada čita naš opširni *Zakon o vjerskim zajednicama* koji sav odiše pravima i slobodama...

Kako sve to naslikati perom na nekoliko stranica i prikazati iz ugla čovjeka koji je više od pola svojega života živio kao manjina, koja ne samo da nije smjela javno obznaniti svoja uvjerenja, nego je zbog njih mogla biti i osuđena; ili pak osoba koja nikada nije mogla niti sanjati o zaposlenju u bilo kojoj javnoj,

društvenoj ili državnoj službi samo zbog svoje vjere u višu silu ovozemaljskih moćnika?

Pa i onda, kad je i došlo do te epohalne promjene, i kad sada po zakonu sve smijemo, prvi put se osjećamo kao da dišemo punim plućima slobode, još uvijek shvaćamo da smo i dalje ostali samo jedna manjina koja smije ono što i većina, ali samo onda kad nam to ta većina i dopusti?! Slobodni, ali i dalje nekakva ograničena manjina! Dogodilo se da i u širokoj slobodi svoje Domovine vi i dalje pripadate nacionalnoj, vjerskoj ili nekoj drugoj manjini! Zato, svim današnjim tridesetogodišnjacima i svima onima mladima, želim pisati baš iz tog ugla, iz ugla čovjeka koji pripada manjini. Ali, i iz ugla čovjeka koji danas više nije stigmatiziran u svojoj državi samo zato što je manjina!

Pišem, dakle, iz ugla čovjeka koji objašnjava taj svoj osjećaj pripadnosti manjini, i koji je pokrenuo Udrugu koja se bori da se čovjek i u manjini ne osjeća kao manjina. I još nešto, strašno važno i toliko različito od vremena kad sam ja bio tridesetogodišnjak ili mlađi: Nitko me u tome ne sprečava, a ono najljepše — većina onih koji su mi se pridružili u toj borbi nisu morali biti ovdje zbog sebe, jer oni danas nisu manjina. Ovdje su upravo zbog mene: svojevrijoljno su se uključili u ovu Udrugu kako se ni ja više ne bih osjećao manjinom! Uživam njihovo puno povjerenje i podršku. I oni me vežu s onom većinom za koju sam mislio da joj ja nemam pravo pripadati!

Ovim opisom nisam vam želio reći ništa drugo osim da se, nakon skoro sedamdeset godina svojega života — osjećam slobodan! Ali ne onako slobodan kao što sam se osjećao za vrijeme studiranja i odlaska iz komunističke Jugoslavije u Englesku i Sjedinjene Američke Države, nego — potpuno slobodan, slobodan kod svoje kuće i na svojoj rodnoj grudi.

Osnivačka skupština Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj u zagrebačkom Hotelu Esplanade, 14. veljače 1994. godine

Prvi tajnik Udruge Josip Takač, predstavnik Međunarodne udruge za vjersku slobodu Rajmund Dabrowski i Tihomir Kukolja

Prije trideset godina pojavila se zamisao o stvaranju Udruge koja će ljudima koji su došli iz manjine, ali i onima koji su tu iz većine koja se bavila samo svojim pravima, a sada su morali prihvatiti i naša prava — kako to veli naš Statut: “promicati, zastupati i braniti vjerska prava te djelovati u duhu vjerske snošljivosti i educirati na području vjerskih i ljudskih prava” ...

Zašto stvaramo Udrugu za vjersku slobodu?

Još i dan-danas, već trideset godina, mnogi promatrači i komentatori bave se pitanjem: Je li Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj osnovana zato što tada u Hrvatskoj nije bilo, ili zato što je bilo vjerske slobode? Na Osnivačkoj skupštini jasno je istaknuto kako se jedna takva udruga i može osnovati baš zato što vjerske slobode ima, a ne zato što je nema.

No, zapazite, u našoj Hrvatskoj se tada još uvijek vodio rat! Za one mlađe i za one zaboravne, ili pak za one koji i dalje sjede u sigurnosti “apsolutne većine”, transformaciju društva iz onog socijalističko-komunističkog, kao i faze razvoja vjerskih i općih ljudskih sloboda uopće, možda bi bilo najlakše promatrati kroz faze nastajanja i razvoja same države. Stoga, podijelimo to vrijeme na tri osnovna razdoblja:

Prvo: 1990.—1992.: Razdoblje nastajanja hrvatske države

Demokratski novoizabrana vlast i nova hrvatska država brzo ruši sve zakonske zapreke, zabrane i ograničenja vjerskoj slobodi naslijeđene iz komunističkog razdoblja. Čini sve moguće da se, baš na tom religijskom području, osjete novi vjetrovi pune slobode i iskažu široka prava slobodnog čovjeka. Sve postojeće vjerske zajednice se smatraju jednakima i nijedna nije omalovažavana zbog svoje veličine ili zbog svoje (malo)brojnosti u Hrvatskoj. Riječ da progovore u javnosti redovito su i bez ikakvog problema dobivali svi, a brojčano mali nisu pogrdno nazivani sektama ili sljedbama. Na svečane saborske

sjednice i na novogodišnja primanja kod prvog predsjednika Republike Hrvatske pozivani su svi. Brzo su riješene osnovne zakonske zapreke vjerskoj slobodi. Uvažavaju se vjerski blagdani i druge vjerske različitosti onih manjih vjerskih zajednica koje se razlikuju od većine vjerništva Rimokatoličke crkve. Ozakonjeno je djelovanje vjerskih škola, a u državne škole se uvodi vjeronauk kao izborni predmet. Iako smo još bili u ratu, omogućeno je nesudjelovanje u Oružanim snagama Republike Hrvatske iz razloga prigovora savjesti i slično.

Drugo: 1992.—2000.: Razdoblje institucionaliziranja hrvatske države

Sve ono što je u prošlom razdoblju prihvaćeno kao dobrodošlo, odjednom se stavljalo pod povećalo. Razlučuju se “mali” i “veliki”; vjerske zajednice se u institucijama hrvatske države — neustavno, ali sve glasnije — dijele na povijesne, na crkve i na sekte; raspravlja se o takozvanom “zakonu o sektama”. Postaje teško ili nemoguće iznajmiti čak i običnu dvoranu u nekom mjestu, ako načelnik ili gradonačelnik nije dobio blagoslov mjesnog župnika. Na religijskom području Vlada potpisuje, a Sabor ratificira tri ugovora sa Svetom Stolicom o zaštiti i reguliranju odnosa države i Katoličke crkve, a tek nakon toga počinje se govoriti i o potrebi donošenja Zakona o vjerskim zajednicama, koji se, ipak, nikako ne donosi...

Mora se priznati da apsolutno najveća, Katolička crkva javno proklamira načela razdvojenosti Crkve i države i naglašava punu vjersku slobodu. “Papa Ivan Pavao II. više puta ističe da je sloboda vjere test za sve slobode u društvu.” Mogli bismo citirati niz tadašnjih izvanrednih članaka poznatih katoličkih intelektualaca iz *Glasa Koncila*, kao službenog glasila Katoličke crkve. Prema nizu katoličkih sociologa i teologa, u pozadini mnogih ograničenja vjerskih sloboda u to vrijeme jest *isprepletenost Crkve i države* koja ometa vjerodostojnost one proklamirane odvojenosti Crkve od države, posebice na lokalnoj razini, gdje se sve svodi na razinu

poistovjećivanja: “Naša Crkva — naša država!”

Poznati katolički teolog i novinar Živko Kustić, iz najveće blizine i s potpunom trezvenošću promatra što se događa. Takvo stapanje države i Rimokatoličke crkve vrlo duhovito i dubiozno uspoređuje s komunističkom državom koja je svojevremeno, kaže on, stvorila “takvu isprepletenost svoje jedine partije s državom, da je bilo teško razlikovati što je što”. Kustić tvrdi da Rimokatolička crkva to “ne želi, nije, koliko se vidi, toga još ni svjesna, ali to joj se događa...”¹

Upravo u to vrijeme nastaje i Udruga za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj. Katolički svećenik i teolog Luka Vincetić piše 1994. godine: “Hadezeovsko mućkanje oko Crkve u Hrvata da je prikaže na puno načina kao ‘državnu crkvu’, od protokolarnih blagoslova javnih objekata i ustanova do traženja krsnih listova iz katoličkih župnih ureda za dokaz o hrvatskoj nacionalnosti, s pravom je uzbunilo druge konfesije u Hrvatskoj koje su to osjetile kao povredu ‘vjerskih sloboda’ i demokratskih načela. Ove se godine želi tome stati na kraj: 14. veljače osnovana je u Zagrebu Udruga za vjersku slobodu, čiji će ciljevi biti ‘edukacija iz područja vjerskih sloboda... te suprotstavljanje svakoj diskriminaciji i nesnošljivosti poradi vjere ili uvjerenja.’”²

Postalo je sasvim jasno da nam je sada bila nužno potrebna i “obnova” poimanja vjerske slobode i stvarnog razumijevanja tog pojma u jednoj demokratskoj državi... Bilo je to vrijeme kad se mnogi Hrvati na određenim funkcijama nisu najbolje snašli u demokraciji, pa ni u vjerskoj slobodi koja nam je bila zajamčena Ustavom, te su počeli, čak i nenamjerno, brkati ili poistovjećivati Crkvu i državu, što se posebno očitovalo na nižim razinama funkcioniranja države — u njezinim lokalnim samoupravama.

Konačno, bilo je to vrijeme kad su veliki dijelovi naše države bili okupirani, a mnoge crkve devastirane i oskvrnjene, i kad smo svi osjećali potrebu učiniti nešto za vjernike koji su ostali živjeti u tim područjima. Kako su izgledale neke crkve u okupiranom području, osobno sam se uvjerio: dva puta sam u to vrijeme

tajno posjetio okupirano područje Republike Hrvatske i u razmaku od nekoliko mjeseci, u najstrožoj konspiraciji i uz pomoć prijatelja i rođaka, tamo proveo dva produžena vikenda. Moja jedina zaštita bili su naši vjernici, i Hrvati i Srbi, ali i istinski kršćani koji su u ime Boga štitili moj život.

Odrastavši kao aktivni vjernik u bivšoj državi, jako sam dobro znao što su problemi vjerske slobode u jednoj nedemokratskoj državi. Niste čak niti smjeli javno izreći pozitivan stav u prilog svojeg uvjerenja, ali država vam je neprestano i svim sredstvima imala pravo govoriti protiv, te vašu djecu educirati u takvom duhu.

Jedna sitna sličica iz mojeg najranijeg djetinjstva mi se duboko usjekla u pamćenje i želim je ispričati možda tek za ilustraciju našim najmlađima za koje se nadam da oni tako što nikada neće doživjeti. Kad sam bio dijete, moj otac je imao domaće životinje — konje i goveda. Naš česti gost je bio naš veterinar dr. Kos, čovjek koji je bio istinski vjernik, baš kao i moj otac. I onda je redovito, nakon pregleda naše stoke, ostajao u dugom prijateljskom razgovoru s mojim ocem. Razglabali su vjerske teme, a vrlo često upravo te iz područja vjerske slobode. Postali su prijatelji. No, ono što je najvažnije: obojica su znali da jedan s drugim mogu sve podijeliti i da se jedan drugome mogu u potpunosti povjeriti i iskreno izjadati. U vrijeme kad ih je svaka nesmotrena izjava mogla skupo stajati, stekli su apsolutno povjerenje jedan u drugoga, iako je jedan bio rimokatolik, a drugi protestant adventist. Naime, naš veterinar dr. Kos bio je rođeni brat poznatog đakovačkog biskupa monsinjora Ćirila Kosa.

Bilo je to vrijeme kad smo i u neovisnoj Hrvatskoj, nakon dotadašnjeg totalitarnog sustava, učili prve korake demokracije, pa i u području vjerske slobode. Određeno otrežnjenje od te državno-crkvene isprepletenosti dogodilo se u trenutku kad novi predsjednik Hrvatske biskupske konferencije, kardinal Josip Bozanić, komentirajući nepravilnosti u privatizaciji društvene svojine progovara i o "grijehu struktura"; te zatim 2000. godine kad u demokratskoj Hrvatskoj

na vlast prvi puta dolazi druga politička opcija.

Treće: Poslije 2000.: Razdoblje jačanja demokracije

Promatramo kako se i na ovim našim prostorima, valjda prvi puta u povijesti, vlast prima i predaje u miru i bez prolijevanja krvi, sukladno volji demokratske većine na upravo proteklom slobodnim izborima. Tijekom tog razdoblja dolazi do novog i bitnog pomaka u demokratskim odnosima Crkve i države, svojstveno zapadnoj demokraciji. Sazrijevaju demokratska shvaćanja koja državu i Crkvu postavljaju na potrebitu "blisku distancu". Manje vjerske zajednice dobivaju prava sudjelovanja u životu javnih hrvatskih medija sukladno omjeru svojega članstva u ukupnom stanovništvu države. Napokon se donosi vrlo kvalitetan *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica*. Dolazi do potpisivanja ugovora između hrvatske države i drugih vjerskih zajednica. Prvi puta se i u međukonfesionalnim odnosima naglašava načelo *pozitivne diskriminacije* i među vjerskim zajednicama, što omogućuje pravoslavicima, muslimanima, židovima i ostalim vjerskim manjinama izostajanje s posla za vrijeme njihovih vjerskih blagdana, ili svetkovanje njihovog dana tjednog odmora ukoliko to nije nedjelja.

U godinama koje slijede, ma koliko da smo napredovali, ostaju nam i dalje neke navike iz svakidašnje životne prakse koje su još uvijek različite od postignuća razdvojenosti Crkve i države u zemljama zrele demokracije. Primjerice:

1. *Nerazumijevanje mnogih vjernika za potrebom razdvajanja Crkve i države, i uopće teško uočavanje te razlike*. Sveta misa je tako uobičajeni i protokolarni dio u vrijeme obilježavanja državnih blagdana, pa političaru nekatoliku ostaje da prihvati sudjelovanje u tom dijelu protokola ili da ga bojkotira.

2. *Protivno Ustavu i Zakonu, koji ne razdvajaju vjerske zajednice na male i velike, državne institucije to redovito i dalje čine*. Na novogodišnjim prijamima predstavnici mnogih lokalnih i

Branko Lovrec prvi predsjednik Udruge

Esad Ćimić, prvi predsjednik Skupštine Udruge

Ivan Valek, Crkva svetaca posljednjeg vremena

Sulejman Mašović Islamska vjerska zajednica

regionalnih vlasti ne pozivaju predstavnike malih vjerskih zajednica, nazivajući ih i dalje "sektama". Takvu praksu prihvaćaju i politički predstavnici lijevih političkih opcija u lokalnoj vlasti, ne iz uvjerenja, nego iz želje da se dodvore većini.

3. *Usporedno s političkim kampanjama, pojedini svećenici, čak i s oltara, govore protiv političkih stranaka jedne opcije, a mnogi od njih, uoči izbora, otvoreno agitiraju za odabranu opciju.*

4. *Mnogi dani gradova i općina ili hrvatskih institucija poklapaju se s vjerskim blagdanima tih mjesta, ili s nekim vjerskim događajem. O tome piše i Glas Koncila: "Danas, međutim, mnogi dani općina poklapaju se s vjerskim blagdanima tih mjesta. Mislim da to nije u skladu s načelom o rastavljenosti vjere i države. Općina ima pravo taj blagdan proglasiti neradnim da bi vjernici mogli u miru proslaviti svoj vjerski blagdan. Ali ne može on biti i državni. Državne vlasti mogu sudjelovati u proslavi kao gosti crkvene vlasti, ali sama proslava pripada Crkvi, a ne državi, iako su možda 99% stanovnika te općine vjernici jedne vjere. Ipak država, a time ni općinska vlast, nije konfesionalna te ne može vjerski blagdan proglasiti svojim danom. Zar nije čudno da se blagdan sv. Mihovila slavi kao dan policije? Što ima sv. Mihovil s hrvatskom policijom? Što će policajac druge vjere ili nevjere misliti o tom danu? Blagdan policije mora se temeljiti na nekom nacionalnom događaju, osnutka ili nekog podviga policije, a ne preuzimanjem nekog blagdana iz crkvenog kalendara..."*³

5. *Obilježavanje državnih ureda kršćanskim, vjerskim simbolima. Nije li, kako je to javno rekao naš poznati teolog Peter Kuzmič, skandalozno da tamo gdje je jučer visjela Titova slika, u školama, bolnicama, javnim ustanovama sada visi raspelo? Događa se da se sudske presude čitaju ispod raspela... Pa se upitao: Jesmo li mi u Europi, ili u Srednjem vijeku?*

Osnivanje Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj, 14. veljače 1994.

Mi vjernici vjerujemo kako je Bog Stvoritelj stvorio čovjeka sa

slobodnom voljom i dao mu puno pravo slobodnog izbora. Jer, vjerska sloboda jest veoma širok pojam. Ona obuhvaća i prava nevjernika da ne vjeruju, ili pak prava vjernika da "mijenjaju vjeru ili uvjerenje, kao i slobodu da izražavaju svoju vjeru i javno i privatno", kako je to zapisano u 18. članku *Opće deklaracije o ljudskim pravima*. Ima li onda bilo tko, bilo gdje i bilo kada pravo uskratiti čovjeku ono što mu je Bog dao? Eto, i to je bio jedan od razloga zašto sam želio oživotvoriti ideju jedne međukonfesionalne i nadideološke udruge koja zastupa punu slobodu savjesti i vjeroispovijedi.

Ideju su poduprli neki moji poznanici uputivši me da potražim pomoć *Međunarodne udruge za vjersku slobodu* koja ima savjetodavni status u UN-u, UNESCO-u i Vijeću Europe. Hrvajući se s postojećim problemima koji su se počeli pojavljivati sve više pri javnom djelovanju moje crkve, o tome sam, izvan okvira svoje vjerske zajednice, svoja razmišljanja najprije podijelio s dva čovjeka u koja sam imao puno povjerenje: dr. Brankom Lovrecom iz Saveza baptističkih crkava i prof. dr. Sulejmanom Mašovićem iz Islamske zajednice. Obojica su se složila kako i oni osjećaju novu "religijsku klimu" u posljednje vrijeme i odmah su prihvatili zamisao o osnivanju Udruge.

S podrškom čelnih ljudi svoje vjerske zajednice, Kršćanske adventističke crkve, krenuo sam u njezino ostvarenje uz punu potporu tadašnjih predstavnika određenih drugih vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj, poput dvojice već spomenutih te umirovljenog pravoslavnog protojereja Jovana Nikolića, inž. Ivana Valeka iz Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana, pastora Evandeoske crkve u Zagrebu Danijela Berkovića, Mladena Jovanovića iz Kristove crkve, tajnice Židovske općine Dunje Šprajc, Tihomira Kukulje, Dragutina Mataka i kasnije dugogodišnjeg glavnog tajnika Udruge Velimira Šuberta iz Adventističke crkve, te drugih.

U sâm rad Udruge rado su se odazvali neki drugi poznati hrvatski intelektualci kao što su dr. Slobodan Lang, tadašnji veleposlanik

Republike Hrvatske za humanitarna pitanja i savjetnik Predsjednika Republike, te sveučilišni prof. dr. Esad Ćimić, koji je izabran i za prvog predsjednika Skupštine Udruge.

Uputili smo poziv i Hrvatskoj biskupskoj konferenciji sa zamolbom da nam pošalju nekoga koga bismo mogli imenovati u glavna tijela Udruge u ime Rimokatoličke crkve, no nismo dobili odgovor. Međutim, čitav niz katoličkih intelektualaca se od samog početka uključio u njezino članstvo, a mnogi od njih su vrlo brzo poslije birani i u vodstvo Udruge, poput mr. sc. Ljiljane Matković-Vlašić, koja je bila dugogodišnja predsjednica Udruge.

Na Osnivačkoj skupštini Udruge u zagrebačkom Hotelu Esplanade, 14. veljače 1994. godine, za prvog predsjednika Skupštine izabran je Esad Ćimić, za glavnog tajnika Josip Takač, a za predsjednika Branko Lovrec. Gotovo svi javni mediji objavili su vijest o osnivanju Udruge za vjersku slobodu, među njima i Hrvatska televizija u svojoj središnjoj informativnoj emisiji Dnevnik.

Trideset godina poslije

Što reći o vjerskoj slobodi u Republici Hrvatskoj trideset godina poslije? Jesmo li danas zadovoljni ostvarenim? Jesmo li razočarani?

Mislim da možemo reći i biti zahvalni Bogu što živimo u zemlji vjerske slobode i što živimo u zemlji u kojoj svatko može služiti Bogu prema vlastitoj savjesti.

Kršćanska etika⁴, u području odnosa Crkve i države, te u području vjerskih sloboda počiva na dva osnovna načela:

1. *"Caru — carevo, a Bogu — Božje!"* Ponovno navodim *Glas Koncila*: Kršćanska etika traži da se svatko, država i Crkva, bavi svojom misijom i svojim poslom i ne upliće u tuđi, budući da te zadaće nitko osim njih ne može obaviti u njihovom djelokrugu rada. Jasnim odvajanjem Crkve od države svaka od njih moći će najdosljednije i najsnažnije izvršiti svoju ulogu: "... Utvrđeno je načelo odvajanja vjerskih zajednica od države, drugim riječima autonomije Crkve u odnosu na državu i autonomije države u odnosu na Crkvu, ... to najbolje odgovara onome

što je Učitelj mislio kad je rekao da treba dati caru carevo, a Bogu Božje. Zato, križarskih ratova više neće biti. Ni protiv krivovjercaca, ni protiv inovjercaca, ni protiv bezvjercaca.”⁵

2. *Kršćanska etika traži poštivanje zlatnog Isusovog pravila: “Čini drugima ono što hoćeš da drugi čini tebi!”* S razine mnogih lokalnih sredina, pojedincima svih vjerskih zajednica koje si uzimaju ona prava koja im ne pripadaju to bi se Kristovo pravilo moglo prevesti i kao: Dopusti drugima sva ona prava za koja si jučer želio da komunističke vlasti dopuste tebi!

Vjerska sloboda u Hrvatskoj bez sumnje postoji, ali je danas važnije pitanje: Postoji li tolerancija na različitosti. Osnovna načela za vjersku slobodu temelje se na toleranciji i međusobnom poštivanju u životnoj praksi što, prije svega, uključuje:

a. *Međusobno uvažavanje države i Crkve.* Država nije kompetentna u duhovnim pitanjima, a uloga Crkve nije političke naravi.

b. *Međusobno uvažavanje između brojem većih i manjih vjerskih zajednica.* Vjerojatno je najteže biti snošljiv našavši se u položaju brojčano većeg i jačeg, reći će dr. Hans Küng. Tada se ranije načelo za “snošljivošću spram” pretvara u kušnju “vlasti nad”. Stoga je odgovornost većine stvoriti ozračje u kojem će se sloboda jednostavno “osjećati” jer — i iracionalan strah je racionalan za onoga tko ga stvarno osjeća.

Ako objektivno promatramo neka zapadna društva koja su se poslije Drugog svjetskog rata demografski jako izmiješala, gdje ne samo da postoje značajne etničke i vjerske razlike, nego i različitosti rasa, kultura i mentaliteta, moguće je da su demokracija i vjerska sloboda u tim narodima na višem stupnju, samo zato što se one upravno ogledaju u puno široj općoj toleranciji u svakodnevnom životu.

Primjerice: Neshvatljivo mi je da fakultetske vlasti DANAS jednog mladog čovjeka izbacuju s fakulteta samo zato što su mu ispit i predavanja postavljena u subotu, koja je njemu dan tjednog odmora. Iako mu je subota, kao i nedjelja, pri upisu bila naznačena kao — neradni dan! Nasuprot Ugovoru između

Vlade Republike Hrvatske i vjerske zajednice kojoj mladi čovjek pripada, suhi birokratski odgovor iz fakultetske referade je: drugim radnim danima postoji nedostatak prostora u zgradama koje su tri godine ranije pogodene potresom. Bi li prosječni čitatelj moje pitanje: “Što bi bilo da se nekom drugome ispit i predavanja nalože nedjeljom”, proglasio drskim ili nemoralnim? Ili pak, kako biste se osjećali s “obrazloženjem” koje bi došlo iz studentske ili bolničke menze u kojoj se vjerniku muslimanu pripremila hrana od svinjetine, zbog “nedostatka drugog mesa” ... Ili će, pak, moj prosječni čitatelj reći kako se probudio moj osjećaj ugroženosti koji proizlazi upravo iz moje pripadnosti vjerskoj manjini? Možemo li danas u zemlji velikih ljudskih sloboda pronaći rješenje i za ovakve “nerješive probleme”? Koliko to košta?

Trideset godina kasnije, ma koliko da smo napredovali, ostaju nam neki običaji iz svakidašnjeg života koji su, možda, još uvijek različiti od onih zemalja s kojima se najradije uspoređujemo. Nažalost, i u akademskim sredinama, ako ni zbog čega drugoga, onda zbog obične birokratske nezainteresiranosti za prava naših bližnjih. Stoga, našem društvu, ali i Udruzi za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj ostaje još puno posla i puno edukacije. Jer, ne radamo se sa smislom za vjersku slobodu, kao i ljudsku slobodu. Njih valja razvijati i njegovati. To je nježna biljka koju je nužno neprestano okopavati i zalijevati.

Udruga svake godine dodjeljuje i godišnje priznanje “Dr. Branko Lovrec” (nazvano imenom prvog predsjednika Udruge) laureatima koji su se posebno istakli u promicanju i šticeanju vjerske slobode u svojem području djelovanja. Dobili su je do danas mnogi ugledni pojedinci iz vjerskog, akademskog i političkog života Hrvatske.

Zanimljivo je zapaziti kako su imena dvojice članova Organizacijskog odbora Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj i mojih tadašnjih suradnika i prijatelja, danas pokojnih — islamskog teologa Sulejmana Mašovića i pravoslavnog protojereja Jovana Nikolića — ugrađena u naziv godišnje nagrade “za doprinos u

promicanju međureligijskog dijaloga, ekumenizma i vjerske tolerancije u Hrvatskoj”. Nagradu “MAŠOVIĆ—VINCETIĆ—NIKOLIĆ” svake godine dodjeljuje Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava. A ovaj treći je — katolički svećenik i teolog Luka

LAUREATI UDRUGE ZA VJERSKU SLOBODU U REPUBLICI HRVATSKOJ 2003.—2023.

DURĐA ADLEŠIĆ
MEVLUDI ef. ARSLANI
SREĆKO BADURINA
IVAN BAGARIĆ
MILAN BANDIĆ
TVRTKO BARUN
AUGUSTIN BAŠIĆ
INOSLAV BEŠKER
ALEKSA BJELIŠ
DAVOR BOBIĆ
DAMIR BORAS
ANTUN CVEK
IVAN ZVONIMIR ČIČAK
NATALIJA ČORIĆ
ESAD ĆIMIĆ
JOVAN ĆULIBRK
JASMINKA DOMAŠ
FRANJO DUBROVIĆ
ALEKSANDAR DUDUKOVIĆ
IVAN FATTORINI
FILOZOFSKI FAKULTET DRUŽBE
ISUSOVE
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
DRAŽEN GLAVAŠ
GORAN GRANIĆ
GIORGIO GRLJ
ZORAN GROZANOV
IVAN GRUBIŠIĆ
REDŽO HAMZIĆ
Muftija AZIZ ef. HASANOVIĆ
JOSIP HORAK
HRVATSKA KRŠĆANSKA KOALICIJA
LADISLAV ILČIĆ
ISLAMSKA GIMNAZIJA, ZAGREB

ISLAMSKA VJERSKA ZAJEDNICA U
ZAGREBU
IVO JOSIPOVIĆ
MISLAV JEŽIĆ
MLADEN JOVANOVIĆ
FRANJO JURAK
HANS KÜNG
OGNJEN KRAUS
MIRJANA KRIZMANIĆ
KATARINA KRUHONJA
TIHOMIR KUKOLJA
PETER KUZMIČ
STANKO LASIĆ
IVAN LAZIĆ
ANDREAS LUKŠA
ANKICA MARINOVIĆ
DINKA MARINOVIĆ JEROLIMOV
IVAN MARKEŠIĆ
SULEJMAN MAŠOVIĆ
DRAGUTIN MATAK
LJILJANA MATKOVIĆ-VLAŠIĆ
LIDIJA MATOŠEVIĆ
PREDRAG MATVEJEVIĆ
LJUBOMIR MIHALJEVIĆ
MIRJANA NAZOR
JOVAN NIKOLIĆ
JURAJ NJAVRO
OKRUŽNI ZATVOR U OSIJEKU
Muftija ŠEVKO ef. OMERBAŠIĆ
PETRA PAJDAKOVIĆ ŠEBEK
GORDAN PANDŽA
Mitropolit PORFIRIJE PERIĆ
BORIS PETERLIN
DRAGO PILSEL, AUTOGRAH.HR
MILENKO POPOVIĆ

LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ
ZORAN PUSIĆ
ANA RAFFAI
OTTO RAFFAI
SIMO RAJIĆ
UREDNIŠTVO RELIGIJSKOG
PROGRAMA HTV-a
BOŽO RUDEŽ
THOMAS E. SIBLEY
JOVAN SLANKAMENAC
RADIJSKA POSTAJA SLJEME
HAŠIM SMLATIĆ
SREDNJA ŠKOLA U ČAKOVCU
(baptistička)
SREDNJA ŠKOLA U MARUŠEVCU
(adventistička)
SRPSKA PRAVOSLAVNA GIMNAZIJA
STOŽER ZA KOORDINACIJU I
PRIHVAT MIGRANATA, MUP
Akademik IVAN SUPČIĆ
SRĐAN ŠKUNCA
Biskup ANTUN ŠKVORČEVIĆ
VLADIMIR ŠTENGL
VELIMIR ŠUBERT
PETAR TADIĆ
JOSIP TAKAČ
Nadbiskup MATE UZINIĆ
SVEUČILIŠTE VERN
LUKA VINCETIĆ
ANDRO VLAHUŠIĆ
MIROSLAV VOLF
MARKO VUČETIĆ
JURE ZEČEVIĆ
MARIJA ZNIDARČIĆ

Vincetić, koji je pisao ohrabrujuće članke u prilog naše Udruge, a čija razmišljanja su navedena i u ovom članku.

Kad danas, trideset godina kasnije, gledam vodstvo Udruge, u njemu vidim sve moje prijatelje s kojima zajedno dijelim mnoge ljudske vrijednosti: katolike, muslimane, pravoslavce, Židove, protestante, agnostike ili ateiste; svi smo različiti, ali smo bili i ostali ono što doista jesmo: vjerujemo u zajedničke vrijednosti slobode te djelujemo i surađujemo na ostvarivanju zajedničkog dobra. Prepoznavati dobro u drugome i drukčijem i tako se zalagati za ljudsko dostojanstvo

prema uzoru zajedničkog nam Stvoritelja temelj je opće i vjerske slobode. Stoga, ne sumnjam da će današnje vodstvo Udruge — njezin predsjednik Željko Mraz, tajnik Josip Takač, predsjednik Skupštine Slobodan Lalić, rizničar Luciano Moše Prelević te ostali članovi Glavnog odbora: Mevludi Arslani, Augustin Bašić, Branko Berić, Daniel Berković, Danijel Časni, Mladen Dominić, Vedran Đulabić, Ivan Markešić i Dragutin Matak — i dalje voditi Udrugu u ispravnom smjeru.

¹ Ž. Kustić, *Hrvatska mit ili misterij*, 246—247.

² Luka Vincetić, *Erasmus*, Časopis za

kulturu i demokraciju, Zagreb: 1994., br. 7.

³ Luka Vuco: "Zamke u odnosima Crkve i države", *Glas Koncila*, 21. studenoga 1993.

⁴ Moram se ispričati braći muslimanima i židovima zbog rabljenja pojma "kršćanska etika". Kao osnivaču i prvom glavnom tajniku Udruge za vjersku slobodu, potpuno mi je jasno i sasvim prihvaćam da i oni mogu upotrijebiti izraz koji ne bi bio izražen pridjevom "kršćanski", a značio bi, sukladno njihovim načelima, potpuno isto! Isto tako, kad kažem "crkva", molim ih da to shvate samo kao moj sinonim za izraz "vjerska zajednica".

⁵ *Glas Koncila*, 14. studenoga 1993.

Josip Takač,
prvi i sadašnji tajnik Udruge

Obilježavanje 130 godina djelovanja Međunarodne udruge za vjersku slobodu

Gotovo stotinu i pedeset vođa, znanstvenika i zagovornika vjerske slobode iz cijelog svijeta sastalo se na 9. Svjetskom kongresu Međunarodne udruge za vjersku slobodu (IRLA) u Silver Springu, Maryland, Sjedinjene Američke Države, od 21. do 23. kolovoza 2023. godine. Taj međunarodni događaj obilježio je 130 godina neprekidnog djelovanja te pozvao sudionike na raspravu o cjelovitom razumijevanju slobode vjerovanja kao ključnom ljudskom pravu.

Međunarodnu udruhu za vjersku slobodu je 1893. godine osnovala skupina adventista sedmoga dana, koji su bili zabrinuti zbog vjerskog progona i diskriminacije. Organizacija je stvorena da zagovara vjersku slobodu svih ljudi, bez obzira na njihovu vjeru i podrijetlo. IRLA sa svojih stotinjak ogranaaka diljem svijeta bavi se pitanjima vjerske slobode i pruža potporu i resurse pojedincima i zajednicama suočenim s progonom te potiče dijalog i suradnju među ljudima različitih vjera i filozofskih uvjerenja.

Program je otvorio predsjednik IRLA-e, veleposlanik John Nay pitanjem: “Kažemo da vjerujemo u vjersku slobodu za sve ljude, ali vjerujemo li mi u to doista u svojem srcu?” Nay je pozvao sudionike skupa da odustanu od podržavanja vjerske slobode samo za vlastitu skupinu, vjersku ili drugu, i da prigrle zagovaranje vjerske slobode koje uzima u obzir svako ljudsko biće. Istodobno, naglasio je Nay, prihvaćanje vjerske slobode za sve ljude — za one koji vjeruju i za one koji ne vjeruju — potiče nas da preispitamo naše ponašanje prema drugim skupinama. Zatim je nastavio: “Mislim da je nedosljedno, a neki bi čak rekli licemjerno, zagovarati vjersku slobodu, ali se protiviti davanju prava i slobode drugima koji nisu vjernici, i pritom koristiti vjerske razloge za zauzimanje takvog stava.”

9. Svjetski kongres Međunarodne udruge za vjersku slobodu (IRLA)

Glavni tajnik IRLA-e Ganoune Diop je raspravljao o sveobuhvatnom razumijevanju vjerske slobode utemeljenom na vjeri, koju je definirao kao “pravo na ispovijedanje, primjenu i promicanje vlastitih uvjerenja bez prisile, zastrašivanja ili manipulacije”. Vjerska sloboda je “sloboda od prisiljavanja na nešto što je protiv nečijih duboko ukorijenjenih uvjerenja ili protiv nečije savjesti”, rekao je Diop i naglasio da je stvaranje IRLA-e prije 130 godina “povezano s uvjerenjem da je vjerska sloboda moralni imperativ” koji je “dio Božje slike u ljudima”. Naglasio je: “Bez slobode smo nepotpuni, a odlučnost da se širi svijest o slobodi misli, savjesti i uvjerenja prijeko je potrebna za ono što znači biti ljudsko biće.”

Glavni govornik na skupu je bio Njegova Ekselencija Adam Dieng, bivši podtajnik glavnog tajnika UN-a i posebni savjetnik glavnog tajnika UN-a za prevenciju genocida, koji je raspravljao o cjelovitom razumijevanju vjerske slobode u sve više polariziranom svijetu. Dieng, koji je sudjelovao u suđenjima vođama odgovornima za genocid u Ruandi, podsjetio je na sve što je postignuto na polju ljudskih prava, a posebno vjerske slobode.

Glavni tajnik Međunarodne udruge za vjersku slobodu Ganoune Diop

Predsjednik IRLA-e, veleposlanik John Nay

Glavni govornik na skupu bio je Njegova Ekselencija Adam Dieng

Dieng je istodobno ukazao na mnoge izazove u borbi protiv stalnih kršenja dostojanstva ljudi diljem svijeta. Rekao je da “nažalost, prava [na vjersku slobodu] stalno krše državni i nedržavni akteri” i naveo suvremene primjere na nekoliko mjesta u svijetu. Zatim je pozvao na djelovanje kako bi se suočili s tekućim izazovima. Dieng je, međutim, dodao da se netolerancija i diskriminacija “ne mogu jednostavno spriječiti ili eliminirati samo strateškim mjerama. Promišljanje i otklanjanje netolerancije temeljene na stavovima i praksi zahtijeva stalnu edukaciju i međuvjerski dijalog.” Skupu su se obratili i veleposlanik Sam Brownback, bivši američki veleposlanik za međunarodnu vjersku slobodu; i Knox Thames, bivši posebni savjetnik za vjerske manjine u američkom State Departmentu.

Zapaženo izlaganje iznio je i Švicarac John Graz, bivši glavni tajnik IRLA-e. Naslov njegovog referata je bio: “Može li vjerski

progon ikada biti opravdan? — Prelaženje preko crvene crte: Razmatranje Augustinove promjene stajališta u vezi s vjerskom slobodom.” Augustin iz Hipona (354.—430. po Kr.) često se opisuje kao jedan od najznačajnijih mislilaca nakon apostola Pavla, a utjecao je i na druge kršćanske mislioce poput Anselma, Tome Akvinskog, Martina Luthera i Jeana Calvina. U svojem izlaganju Graz se osvrnuo na Augustinovo promjenjivo stajalište o vjerskoj slobodi, koje je išlo od zagovaranja tolerancije do progona neistomišljenika. Augustin je iskusio napetost između težnje za slobodom i stvarnosti koju su nametnule vjerske vlasti njegova vremena. Ključno je pitanje: Kako je čovjek njegove veličine prešao put od protivljenja progону do njegovog opravdavanja? Zbog toga je na kraju dobio neslavnu titulu teoretičara inkvizicije. (U ovom broju časopisa *Vjerska sloboda* objavljujemo njegovo izlaganje.)

Na zasebnim sjednicama upućeni su pozivi za podrškom zagovornicima vjerske slobode koji djeluju usred

Na zasebnim sjednicama upućeni su pozivi za podrškom zagovornicima vjerske slobode koji djeluju usred trenutnih izazova. Naširoko se raspravljalo o vjerskom nacionalizmu, stavovima prema vjerskim manjinama i prijedlozima za djelovanje bez odlaganja.

trenutnih izazova. Naširoko se raspravljalo o vjerskom nacionalizmu, stavovima prema vjerskim manjinama i prijedlozima za djelovanje bez odlaganja. Za sudionike kongresa 23. je kolovoza organiziran obilazak, koji je uključivao posjet Državnom arhivu, gdje su vidjeli izložbu o Ustavu Sjedinjenih Američkih Država, među ostalim ključnim dokumentom u vezi s vjerskom slobodom. Zaustavili su se kod spomenika Martinu Lutheru Kingu Jr. i spomeniku Franklinu Delanou Rooseveltu. Na kraju obilaska, sudionici su pozvani da sudjeluju na završnom banketu i dodjeli priznanja u središtu grada samo nekoliko blokova od Bijele kuće.

Dragutin Matak

Članak je sastavljen na osnovi izvještaja Marcosa Paseggia u časopisu, *Adventist Review*

Prelaženje crvene crte

*Razmatranje Augustinove promjene stajališta
u vezi s vjerskom slobodom*

Augustin — utjecajni kršćanski mislilac

Augustin je ostavio nepobitno naslijeđe.¹ Bio je “jedan od najznačajnijih kršćanskih mislilaca nakon apostola Pavla.”² Oblikovao je kršćansku civilizaciju srednjovjekovne Europe.³ Imao je neosporan utjecaj na vodeće kršćanske mislioce Anselma, Tomu Akvinskog, Luthera, Calvina i slično. Iskusio je napetost između težnje za ljudskom i vjerskom slobodom, i stvarnosti koju su nametali vjerski autoriteti njegova vremena kojima je pripadao. Kako je i zašto čovjek njegove veličine promijenio svoje stajalište od protivljenja progonu — do opravdavanja nasilja? Zašto je dobio neslavnu titulu teoretičara inkvizicije.⁴ Redovito se postavlja pitanje o ulozi Augustina u prihvaćanju nasilja pokrenutog vjerom.

Augustinov životopis

Augustin je rođen 13. studenoga 354. godine u gradu Thargaste, odnosno Annaba/Bône u današnjem Alžiru. Majka Monika ga je odgojila kao kršćanina. Studirao je na sveučilištu u Kartagi i živio raspuštenim životom.⁵ Pridružio se manihejcima⁶, a bio je veliki poznavatelj grčkih i latinskih filozofa, Platona i Cicerona. Zbog svoje darovitosti i znanja jedno je vrijeme bio službeni govornik milanskog carskog dvora. Godine 387. postao je kršćaninom, a krstio ga je 387. godine milanski biskup Ambrozije. Po povratku u Sjevernu Afriku osnovao je malu samostansku zajednicu. Godine 395. izabran je za biskupa grada Hipona, što je služba

John Graz, bivši glavni tajnik IRLA-e

Augustin raspravlja s donatistima

koju je obnašao do svoje smrti 430. godine, godinu dana prije nego što su Vandali zauzeli grad.

Augustinovo vrijeme: ključno stoljeće između dva svijeta

Augustinovo četvrto i rano peto stoljeće obilježila su tri ključna događaja. Prvi je bio Milanski edikt, 313. godine. Bila je to javna objava kraja tristo godina dugog progona kršćana u Rimskom Carstvu. Edikt je jamčio "... kršćanima i svim ljudima slobodu da slijede koju god vjeru svatko želi".⁷ Drugi događaj je bio Solunski edikt, 380. godine,⁸ ili proglas rimskog cara Teodozija I., prema kojem je kršćanstvo postalo službenom religijom carstva. Između ta dva događaja održan je 325. godine prvi ekumenski crkveni sabor, u Niceji u Bitiniji, kojega je sazvao rimski car Konstantin I. kako bi razriješio pitanje neslaganja, naročito u aleksandrijskoj crkvi. Crkva vjerna Nicejskom saboru sklopila je s državom čvrsti savez i postala službenom Crkvom carstva. Milanski edikt i njegova obećanja o novom svijetu vjerske snošljivosti nisu preživjeli.⁹ Treći događaj je pad Rima, 410. godine. To je za rimske kršćane, kao i za pogane, bio znak kraja civilizacije.¹⁰

Povratak u Sjevernu Afriku

U Sjevernoj Africi se Augustin morao suočiti s protivljenjem donatista.¹¹ Sukobi dvije Crkve datiraju još od Konstantinova vremena.¹² U sjevernoj Africi donatisti su bili većina među kršćanima. Međutim, oni su se odbili pridružiti službenoj Katoličkoj crkvi. Augustin je smatrao da ne mogu postojati dvije istodobne kršćanske Crkve na istom carskom području. Stoga si je zadao dva cilja: 1. Reformirati vlastitu Crkvu, i 2. Smanjiti ili ukloniti utjecaj donatista njihovim povratkom u službenu Crkvu. Augustin je na taj način nastojao pridonijeti jedinstvu i miru u kršćanskom Rimskom Carstvu.

Kako je postupio?

U prvom razdoblju svojega djelovanja (393.—405.) Augustin je promicao miroljubiv pristup. Čak i

ako je obraćenje heretika moralna obveza, ono se mora ostvarivati raspravom, davanjem primjera. Augustin je nabrajao donatističkom biskupu Prokuleinu mnoge zajedničke točke između dviju Crkava.¹³ Zazivamo istog Boga, vjerujemo u istog Krista, slušamo isto Evanđelje, pjevamo isti *Amen*, pjevamo isti *Aleluja*, slavimo isti Uskrs. ... Muževi i žene... djeca i roditelji su kod kuće u istoj kući, ali ne u istoj crkvi...¹⁴

Isprva se držao kršćanskog načela iz prvih stoljeća i dijelio stavove crkvenih otaca Tertulijana, Origena, Ciprijana, Grgura Nazijanskog, Ivana Zlatoustog, Atanazija i slično. To je načelo artikulirao Laktancije, Konstantinov savjetnik.¹⁵ Ono je glasilo: "*Religija je stvar volje. Ne može se nametnuti silom. ... Nije moguće sjedinjenje istine i nasilja, pravde i okrutnosti...*"¹⁶

Važno je naglasiti da je pedeset godina nakon Milanskog edikta, i dva stoljeća nakon Tertulijana, ovo načelo još uvijek bilo prevladavajuće među mnogim kršćanima. Sâm Augustin isprva uvjerava donatističkog biskupa ovim riječima: "Bog zna da neću poduzeti nikakve korake da itko bude prisiljen pridružiti se katolicima protiv svoje volje."¹⁷

Obraćenje heretika za njega je moralna obveza, ali se ne smije vršiti prisilom. To je bilo prvo razdoblje, prije nego što je promijenio svoje stajalište.

Otkriće dobrobiti ispravljanja

U drugom razdoblju,¹⁸ uočivši da duh otvorenosti ne daje očekivane ishode, Augustin je zauzeo agresivniji stav. Ovako je opisao svoju promjenu stava i razmišljanja o vjerskoj slobodi u svojem pismu Vincentiju: "Moj prvi osjećaj u vezi s tim bio je da nitko ne smije biti prisiljen na jedinstvo s Kristom, nego da trebamo djelovati riječima, boriti se raspravljajući i prevladati svojim razmišljanjem..."¹⁹

Nasiljem, sankcijama vlasti i uhićenjima određeni se broj donatista vratio Crkvi.²⁰ Reagirajući na prisilu donatista i njihov povratak u Crkvu, Augustin piše: "Iskustvo nam je ponovno pokazalo da su strah i

nanošenje boli bili od koristi mnogima koji su tako bili poučeni i počeli sprovoditi u djelo ono što su već naučili."²¹

Augustin smatra da prisila postaje sredstvo za pronalaženje istine, a time i spasenja: "Kad su [donatisti] silom samih carskih zakona, u prvi mah protiv svoje volje izbavljeni iz te sekte, ispada da je prema njima iskazana velika milost..."²² Strah i nanošenje boli postali su opravdani u njegovom razmišljanju, posebno s obzirom na rezultat vraćanja nekih donatista u okrilje službene Crkve. To je slučaj kad cilj opravdava sredstva. To je bio siguran korak prema prelasku crvene crte koja vodi u nehumanost, ukidanje ljudskih prava općenito, a posebno slobode vjere ili uvjerenja.

Velika javna rasprava: Propala nada

Nada koju je Augustin polagao u rasprave, a posebno u veliku javnu raspravu početkom lipnja 411. godine, nije dala očekivane ishode. Rasprave su održane u nazočnosti velikog broja biskupa: 284 donatista i 286 katolika. Prema ugovorenim uvjetima, predstavnik rimske vlasti, Marcelin,²³ Augustinov prijatelj, trebao je odrediti pobjedničku stranu. Oni koji bi izgubili, ako su bili donatisti, morali su se pridružiti službenoj Crkvi i tada bi dobili priznanje od svojih biskupa. Na one koji bi odbili priključiti se službenoj Crkvi, primijenio bi se zakon protiv heretika. S druge strane, ako pobijede, bit će priznati, vratit će se u svoje crkve, vraćena će im biti njihova oduzeta imanja i moći će nastaviti svoje djelovanje. Ali, budući da su proglašeni poraženima, donatisti su osporili takvu odluku. Zato su došli su pod udar zakona. Na njih se odnosio Edikt od 26. lipnja protiv heretika. Progoni i nasilje su eskalirali.

Od korisnosti progona do njegovog opravdanja

To razdoblje mogli bismo nazvati trećim.²⁴ Augustin najprije zastupa korisnost progona, a zatim počinje opravdavati prisilu. On piše kako su heretici ... "u početku bili prisiljeni

strahom ili nanošenjem boli, da bi kasnije učenja na njih utjecala”.²⁵ U svojem komentaru usporedbe o velikoj gozbi, koju je ispričao Isus,²⁶ on inzistira na riječima: “prisili ih da uđu”. Po njemu tu naredbu treba shvatiti doslovno i mora se primijeniti na heretike, jer Augustin je smatrao da donatisti namjerno stvaraju podjele i pozvao ih da se udalje od krajnosti i izvuku iz trnja.²⁷

Zapravo, Augustin kritizira donatiste zbog traženja onoga što mi zovemo sloboda vjerovanja. Njegov odgovor je kategoričan: Takva sloboda nije Bogu po volji. On smatra da prisila mora biti primijenjena izvana, kako bi došlo do promjene iznutra.²⁸ On dodaje da uporaba sile ne smije biti pokrenuta mržnjom, nego ljubavlju. Ako se nađu izvan službene Crkve, heretici su osuđeni na vječni pakao.²⁹ Ali prisila, poput discipline, treba biti čin ljubavi pa je savjetovao: “Ako ispravljáš, ispravljaj iz ljubavi. Ako štediš, štedi od ljubavi. Neka ljubav bude duboko ukorijenjena u vama, i iz nje može izrasti samo dobro.”³⁰ Koja je onda funkcija bratske ljubavi? Zar da se bojimo kratkotrajne vatre kad pomoću nje izbjegavamo vječnu vatru u paklu?³¹

Taj će stav Petilijan, donatistički biskup iz Circe koji je odbio obraćenje, opisati kao: “rat udarcima poljubaca”.³² Međutim, opravdanje prisile podrazumijeva granice koje ljubav nadahnjuje. Primjerice, Augustin traži od Marcelina, predstavnika građanske vlasti, da ne ubija heretike, i kaže da želi da pravda “bude zadovoljena bez oduzimanja života ili sakaćenja udova tijela na bilo koji način”.³³ Augustin je smatrao da nije korisno gomilati mučenike među svojim neprijateljima. Više teološko objašnjenje bilo bi da kad se heretik muči, tjera ga se da laže. Laž je opet smrtni grijeh. Isto tako, smrtna kazna lišava osuđenika pokajanja. U oba slučaja progon bi izgubio svoj smisao i namjeru, a to je spasenje. Nažalost progonitelji heretika koji su tvrdili da su nadahnuti Augustinom zaboravili su na te prigovore mučenju i smrtnoj kazni.

Augustin optužen za kršenje ključnog kršćanskog načela

Augustinova promjena stava u opravdavanju prisile potaknula je razna pitanja i reakcije. Donatisti ga optužuju da niječe stajalište otaca Crkve te Isusa i apostola. Petilijan pita: “Jesu li apostoli ikoga progonili? Ili, je li Krist ikoga izdao?” Zatim navodi Isusove riječi protiv nasilja:³⁴ “Blago mirotvorcima. ... Blago progonjenima zbog pravednosti; jer njihovo je kraljevstvo nebesko.”³⁵ Augustin odgovara da je svoje postupke temeljio izravno na temeljnom kršćanskom načelu koje Isus nalaže, a to je “ljubiti svog neprijatelja”.³⁶

Na to donatisti ističu da Pavao nikada nije pozivao javne organe reda da progone protivnike. Ali Augustin odgovara da u doba apostola knezovi i carstvo nisu bili kršćani. Danas, čudom, jesu i zato se država mora staviti u službu Crkve, za očuvanje jedinstva i istine.³⁷

Augustinovo postupno udaljšavanje od učenja Isusa, apostola i crkvenih otaca jesu lekcije koje trebamo naučiti. Njegov nas primjer upozorava da dobre, pa i najbolje namjere čovjeka i društva nisu kriterij slobode, a još manje istine.

Razlozi za promjenu Augustinova mišljenja o slobodi savjesti

Jedan od Augustinovih prijatelja iz studentskih dana, Vincentius de Cartennae, koji je postao donatist, zamolio ga je da objasni svoje postupke: “Poznavao sam te, moj vrlo dragi prijatelju, kao čovjeka odanog miru i pravednosti dok si još bio daleko od kršćanske vjere. ...”

Augustin odgovara: “Još više težim miru, da ga nađem, nego u mojim mladim godinama u Kartagi.”³⁸

Kako objasniti tu promjenu? James Carroll piše: “Kasni Augustin nije se više oslanjao na snagu razuma, te je opravdao upotrebu prisile u obrani i širenju ortodokсне vjere.”³⁹ Je li bio uvučen u spiralu koja ga vodi da zauzme stavove suprotne njegovoj naravi čovjeka mira?⁴⁰ Vincenciju se povjerava ovim riječima: “Kazniti ili ne kazniti, što izabrati? Mi samo težimo spasiti one koje kažnjavamo. ... Kakva trauma...!

Kakav užas i mrak.”⁴¹ Napustiti snagu razuma opasna je trakavica koja vodi u nasilje i kršenje ljudskih prava, posebice ugrožavanja njihove tjelesne dobrobiti.

Radikalizirana misao

Augustinova promjena stajališta o slobodi savjesti bila je potaknuta učenjima, i s vremenom je postajala sve radikalnija. Njegove koncepcije slobodne volje, vječne duše, istočnog grijeha, predodređenja i milosti moraju se uzeti u obzir. On opravdava progone potičući i građanske vlasti da ispravljaju heretike. Očekivalo bi se da on shvaća da bi prisilno obraćenje dovelo do primanja u crkve vjernika bez uvjerenja. Na ovo pitanje Augustin odgovara jednom riječju: Milost. Postoji nada. To je Božja milost. Milost može preobraziti izbjegavanje da se griješi u ovom životu u nesposobnost da se griješi u sljedećem.⁴² Partnerstvo s državom u progonu takozvanih krivovjercera, onih koji se ne slažu sa Crkvom, zbog odanosti svojoj savjesti, mučilo je povijest srednjovjekovne Crkve još od Augustina.

Crvena crta koju ne treba prijeći

Postoji dublje opravdanje za Augustinovu promjenu gledišta u vezi s vjerskom slobodom, posebice njezinih sastavnica slobode savjesti i izbora. Augustin je zaključio da je naša sposobnost dobrog izbora smanjena našim grešnim ljudskim stanjem. Stoga je potrebno prosvijetliti krivovjerce i svim ih sredstvima ispraviti i osvijestiti njihove zablude, kako bi se vratili na put spasenja.

Augustinovo postupno udaljšavanje od učenja Isusa, apostola i crkvenih otaca lekcije su koje treba naučiti. Njegov nas primjer upozorava da dobre, pa i najbolje namjere čovjeka i društva nisu kriterij slobode, a još manje istine.

Iz razmišljanja koja iznosimo u ovom članku možemo ustvrditi da je Augustin u opravdavanju i poticanju državne intervencije na području savjesti i vjere prešao crvenu crtu. Ali nije bio jedini. Progoneći anabaptiste, Luther, Zwingly, Calvin

i mnogi drugi ponekad su iz najboljih namjera također prelazili crvenu liniju.

Na nama je da zapamtimo da u pogledu ljudskih prava općenito, a posebno vjerske slobode, postoji crvena crta koja se nikada ne smije prijeći.

John Graz

Literatura

- Augustin, propovijedi, knjige, pisma ... <https://www.newadvent.org.fathers> i www.bibliotheque-monastique.ch.
- Peter Brown. 1971, 2001. *La vie de saint Augustin*, Éditions du Seuil.
- H. A. Drake. 2000. *Constantine and the Bishops, The Politics of Intolerance*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore i London.
- James Carroll. 2001. *Constantine's Sword, the Church and the Jews*, Houghton Mifflin Company, Boston—New York.
- Charles Freeman. 2009. *A.D. 381, Heretics, Pagans, and the Dawn of the Monotheistic State*, The Overlook Press, Woodstock & New York.
- John Graz. 2008. *Issues of Faith & Freedom, Defending the Right to Profess, Practice and promote one's beliefs*, PARL, GC, Silver Spring, Maryland, USA.
- Robert Joly, St. Augustin et l'intolérance religieuse, *Revue belge de Philologie et d'histoire*, 1955.
- Rodney Stark. 2006. *Cities of God*, Harper SanFrancisco.
- Garry Wills. 1999. *Saint Augustine*, A Lipper/Viking Book.
- Bilješke**
- ¹ Vidi Peter Brown, *La vie de saint Augustin*, Éditions du Seuil, 1971., 2001.
- ² Sačuvano je više od pet milijuna riječi njegovih spisa, uključujući 300 propovijedi i 500 pisama.
- ³ Vidi, Saint Augustine, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, prvo izdanje, 25. rujna 2019. <https://plato.stanford.edu/entries/augustine/>
- ⁴ Peter Brown, navedeno djelo, str. 641.
- ⁵ *Les Confessions de Saint Augustin*, knjiga III., 2,3,4 ... www.livres-mystiques.com
- ⁶ Manihejstvo je tradicionalna iranska religija koja se definira kao sinteza tradicionalnog perzijskog vjerskog dualizma dobra i zla i elemenata ranoga kršćanstva.
- ⁷ Navedeno u Drake, str. 211, bilješka 38. H. A. Drake. 2000. *Constantine and the Bishops, The Politics of Intolerance*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore i London.
- ⁸ Selon l'orthodoxie nicéenne. "Nous voulons que tous les peuples que l'apôtre divin Pierre ... a transmise aux Romains ... Nous ordonnons que ceux qui suivent cette loi prennent le nom de chrétiens catholiques ..."
- Vidi, Dragos Boicu, Théodose le Grand et l'Édit de Thessalonique (28 février 380), *Revista Teologica*, 2012.
- ⁹ Theodose promulgue 6 grandes lois contre le paganisme et trois fois plus contre le christianisme hérétique. Original Milanskog edikta u *Theodosian code*, 16:1,2. Vidi Charles Freeman, navedeno djelo, str. 25 i bilješka 15, str. 210.
- ¹⁰ "Kad se ugasila najsjajinja svjetlost, kad je cijeli svijet propao u jednom gradu, tada sam zanimemio od tišine." Sveti Jeronim. "Grad koji je značio cijeli svijet i sam je otet." *Letter to Principia*, 127.12.
- ¹¹ "Donatisti, nazvani po Donatu, mučeničkom junaku otpora kompromisu, koji je odbio primiti 'trajditores' (izdajice) natrag u zajednicu, ili je zahtijevao novo krštenje. ... Inzistiranje donatista na vjernosti do smrti učinilo je mučeničko svetište središtem njihovog kulta." U: Garry Wills. 199. *Saint Augustine*. A Lipper/Viking Book, str. 74.
- ¹² Vidi, W. H. C. Friend, *St Augustine and the Donatists*, <https://oxford-universitypressscholarship.com>
- ¹³ Donatisti su više raskolnički nastrojani nego heretici.
- ¹⁴ Letter from Augustine to Proculeinus, 33.5 (396 A.D.) <http://www.newadvent.org>
- ¹⁵ Utjecaj Laktancija i njegovog *Divine Institutes* na Milanski edikt nije jasan.
- ¹⁶ Lactance, *Traité des Institutions divines*, L. V. pogl. XX. Navedeno u Fayard, *La conversion par la force, Conscience et liberté*, 1977., broj 13, str. 34—36.
- ¹⁷ L (Letter) 34.1. From Augustine to Eusebius (396 A.D.)
- ¹⁸ 404—411 ?
- ¹⁹ L 93.5.17. (A.D. 408) Od Augustina Vincentiju.
- ²⁰ Godine 404. katolički biskupi zatražili su zaštitu od vlasti, a 405. godine u *Ediktu o jedinstvu* donatisti su navedeni kao heretici.
- ²¹ L 185.6.21. From Augustine to Boniface. Du châtement des donatistes. www.bibliotheque-monastique.ch
- ²² Isto, 3.13.
- ²³ Državni tajnik Zapadnog rimskog carstva pod carem Honorijem. Umro je 413. godine kao mučenik.
- ²⁴ 411—430?
- ²⁵ Augustine, *The Correction of the Donatists*. Sermon (S) 62.8. Navod u James Carroll, *Constantine's Sword, The Church and the Jews*, Houghton Mifflin Company, New York — Boston, 2001., str. 211.
- ²⁶ Luka 14,15-24.
- ²⁷ S 62.8.
- ²⁸ Isto.
- ²⁹ L 185.7, 13. L 93.8.
- ³⁰ Homily 7, on the *First Letter of John*, 7.8. www.newadvent.org
- ³¹ L 185.3.14
- ³² Augustine, *Three Books of Augustine, Bishop of Hippo in Answer To the Letters of Petilian the Donatist*. Answer to Petilian the Donatist. Knjiga II.17. 38.
- ³³ L. 134. 1
- ³⁴ Answer to Petilian ... navedeno djelo, knjiga II. 10. 33.
- ³⁵ Vidi, Petilian... navedeno djelo, 10.23, 19.42.
- ³⁶ Isto, 33.77.
- ³⁷ Vidi, L 185. 11. 51. Conclusion of the letter to Boniface written in 415. S 62.18, naveo Robert Joly, *Saint Augustin et l'intolérance religieuse, Revue belge de philologie et d'histoire*, 1955., 33.2, str. 263—294.
- ³⁸ L 93.1.1. Napisano 408. U tom pismu Augustin navidi Bibliju 113 puta.
- ³⁹ Carroll James, navedeno djelo, str. 211.
- ⁴⁰ Vidi pristup s više kritike u Robert Joly, *St. Augustin et l'intolérance religieuse, Revue belge de Philologie et d'histoire*, 1955., 33.2, str. 263—294.
- ⁴¹ L 95. 3.
- ⁴² On *Rebuke and Grace*, 33 (Written: 426—427).

Obilježen Dan Reformacije u Varaždinu

Skup u palači Herzer u Varaždinu

Početkom studenoga, u organizaciji Gradskog muzeja Grada Varaždina i Kristove Crkve Varaždin, u palači Herzer obilježen je Dana Reformacije. Na predavanju pod naslovom “Reformacija u Varaždinu i Međimurju”, koje je iznio prof. Gene Whiting, govorilo se o značaju reformacije u Varaždinu i Međimurju te o doprinosu Reformaciji od strane varaždinskog bana Ivana Ungnada te o plemićke obitelji Zrinski. U glazbenom dijelu večeri nastupio je ansambl Camerata Garestin, a tekst Novoga zavjeta iz 1562. godine na ondašnjem hrvatskom jeziku čitao je poznati dramski umjetnik Dubravko Sidor.

U sklopu predavanja izložena je Biblija iz 1534. godine, Lutherov prijevod, prvo izdanje. Nadalje, bio je predstavljen i latinični prijepis prvog

izdanja hrvatskog Novog zavjeta iz 1562/63. godine koji je tiskan na glagoljici, te je bila izložena prva i zadnja stranica Gutenbergove Biblije, prve tiskane knjige u povijesti. Također se mogao vidjeti Stari zavjet na izvornom hebrejskom jeziku, te Novi zavjet na izvornom grčkom jeziku.

Pored toga, bila su izložena i neka suvremena izdanja Crkava reformacijske baštine, kao što su Novi zavjet na suvremenom jeziku, Dječja Biblija te Biblija za mlade, koje su prisutni mogli uzeti besplatno.

Značaj Reformacije je mnogostruk. Početkom 15. stoljeća Reformacija je snažno zahvatila Europu. Ona nije samo važna za Crkve reformacijske baštine, već za kulturu, povijest i gospodarstvo Europe i svijeta uopće. U svojem ushitu

reformatori su širili svoje ideje koristeći tiskarski stroj, koji je izumljen samo nekoliko godina prije početka Reformacije. Tiskaju se mnoge knjige, a najvažnija među njima je Biblija, koja se s latinskog prevodila na narodne jezike. Biblija je tako bila srž Reformacije! Također, reformatori su opismenjivali nepismeno stanovništvo tadašnje Europe i tiskali početnice i abecedarije. Konačno je i običan puk mogao čitati i živjeti Božju riječ! Tako su ljudi postali svjesni svoje vrijednosti, jer su u Bibliji mogli pročitati da Bog ljubi čovjeka. Sloboda misli i duha poprimila je sasvim novu dimenziju! Pismen čovjek utječe na vlastitu ekonomiju, na društvo, pa tako i na vlast. U Reformaciji se naziru prvi počeci demokracije kakvu danas poznajemo diljem svijeta. Ne

Camerata Garestin — ansambl barokne glazbe

manje važno je da su i naši hrvatski reformatori imali veliki doprinos i utjecaj na hrvatsko društvo.

Ono što je možda najvažnije za kulturu i povijest hrvatskog naroda jest da smo već 1562/63. godine dobili Novi zavjet (*Novi testament*) na hrvatskom jeziku — među prvim narodima u Europi! U to vrijeme Reformacija je snažno zahvatila ondašnju Slavoniju, Međimurje i grad Varaždin, Središnju Hrvatsku, Istru i Kvarner te neke dijelove Dalmacije.

Glavni predavač na skupu u Varaždinu bio je Amerikanac mr. sc.

Gene S. Whiting, koji se bavi istraživanjem povijesti Reformacije u Hrvatskoj, a osobito ga zanima obitelj Zrinski i njihovi plemićki prijatelji, uključujući varaždinskog vlastelina baruna Hansa Ungnada. Godine 2009. napisao je i objavio stručnu knjigu *Zrinski, Međimurje i Reformacija*, te je predavao na mnogim znanstvenim skupovima. Od 1996. godine sa suprugom Judy živi u Čakovcu i tečno govori hrvatski jezik.

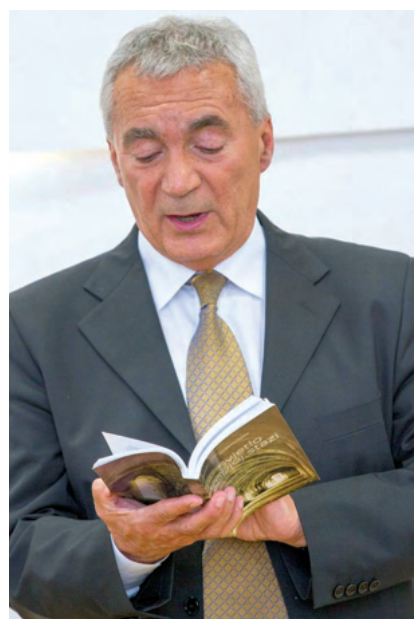
Mladen Dominić,
pastor Kristove Crkve u Varaždinu

Gene S. Whiting

Pastor Mladen Dominić

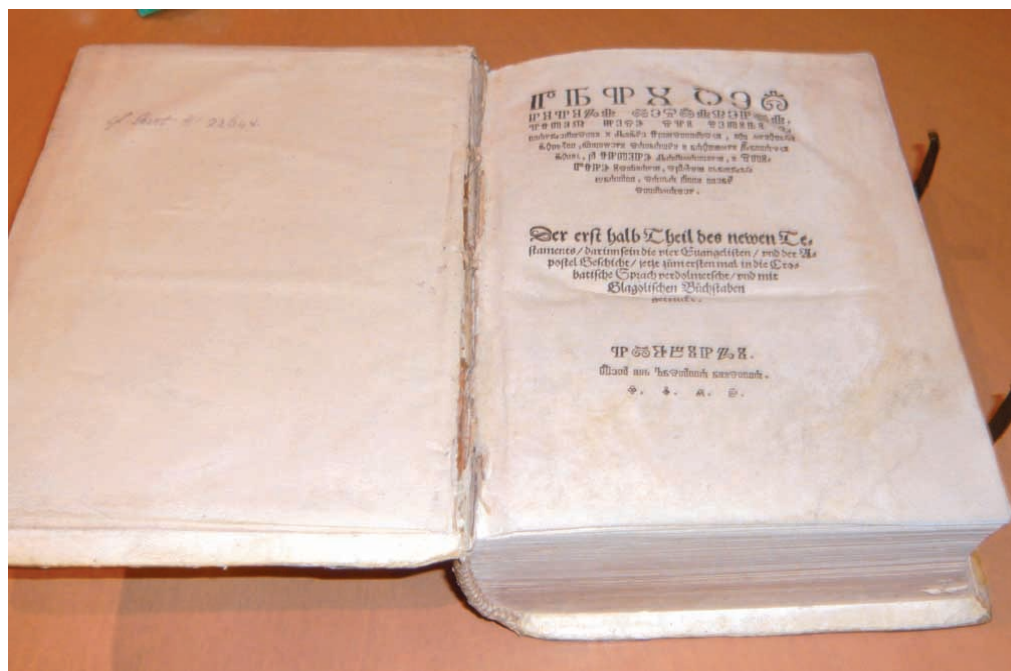

Dubravko Sidor

Prvi cjeloviti hrvatski prijevod Novog zavjeta

Novi testament, objavljen izvan Hrvatske, 1562. i 1563. godine

Jedini sačuvani primjerak glagoljskog i ćirilicnog izdanja u Hrvatskoj čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

I ako je otisnut u protestantskoj tiskari u Urachu pored Tübingena u Njemačkoj, a ne u Hrvatskoj, prvi cjeloviti hrvatski prijevod Novog zavjeta značio je veliki blagoslov za naše narode u 16. stoljeću, a donio bi još veće blagoslove da je nastao u ozračju vjerske slobode, lišen jednostranih vjerskih i političkih interesa toga doba. Taj jedinstveni pothvat dobio je svoje pravo mjesto tek početkom 21. stoljeća, kad je objavljen pretisak glagoljskog i ćirilicnog prvotiska, načinjen latinički prijepis glagoljskog izdanja i pokrenuto opsežno izučavanje hrvatskog jezika Novoga testameta i drugih izdanja protestantske tiskare u Urachu 16. stoljeća.

Kad je 2007. godine u nakladi Teološkog fakulteta "Matija Vlačić Ilirik" izašao pretisak hrvatskog biblijskog prvotiska glagoljskog Novog testameta, oduševili smo se kao kad arheolozi otkopaju star i rijedak predmet. Bilo je dojmljivo slušati čitanje iz Evanđelja po Ivanu i razumjeti gotovo svaku riječ napisanu prije 450 godina. Susreli

smo se s biblijskim tekstem, objavljenim 1562./1563. godine u dva sveska u protestantskoj tiskari u Urachu pokraj Tübingena, koji su na domaći jezik, razumljiv običnim ljudima (svojevrsan hrvatski koine), preveli Stipan Konzul (Istrijan) i Anton Dalmatin. Više je ljudi sudjelovalo u osnivanju tiskare u Urachu 1561. godine i nastanku ovog iznimnog djela, no glavni su mu pobornici bili vizionar Primož Trubar i mecena barun Ivan Ungnad.

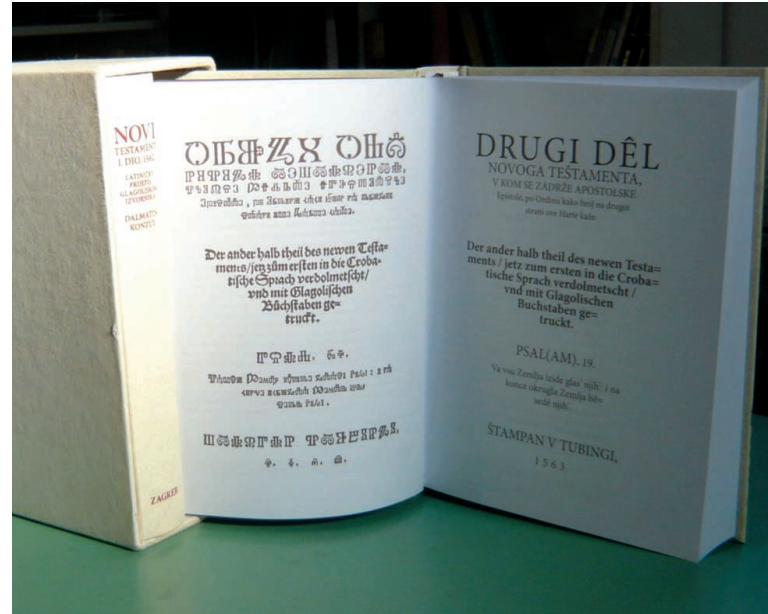
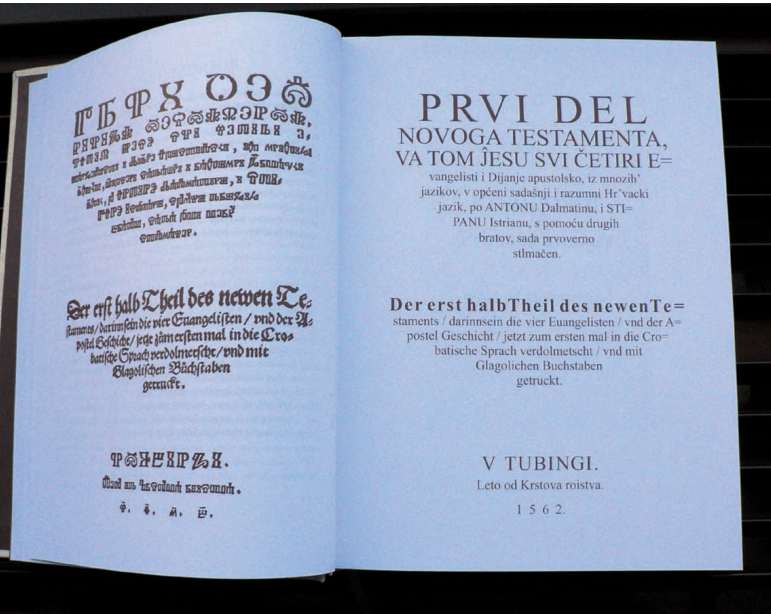
Prvi prijevod Novoga zavjeta na hrvatski jezik zapravo je višenacionalni i međuvjerski pothvat. U pripremi teksta, financiranju tiskanja i distribuciji više tisuća kopija Novoga testameta sudjelovali su Nijemci, Austrijanci, Hrvati, Srbi, Slovenci i Bosanci. Protestanti su bili inicijatori projekta, ali su im pomagali i pravoslavci o kojima Primož Trubar piše u posveti caru Maksimilijanu II., koji je bio katolik i sufinancirao je taj prijevod sa 400 zlatnih dukata, jer je smatrao da vladar treba biti iznad svih konfesija.

Novi testament objavljen je s izrazitim misijskim ciljevima —

učiniti Evanđelje dostupnim ljudima "pod turskom vlašću u Bosni, Srbiji, Bugarskoj i okolnim susjednim zemljama", kao što piše Primož Trubar u Predgovoru. Konzul i Dalmatin isto kazuju u svojem Predgovoru, s podsjećanjem na biblijski redak iz prvog poglavlja Poslanice Rimljanima: "Pr'vo vam, Hr'vatom i Dalmatinom, potom takaiše Bošnjakom, Bezjakom', Sr'blanom, i Bulgarom'." Stoga je Novi testament i tiskan glagoljicom i ćirilicom da bi ga mogli čitati oni koji "jedan drugoga za nuždu razumiju" ali se svi ne služe istim pismom. Koliko je nade udijelila ova sveta knjiga u teškoćama i beznadima!

Usto, Novi testament sastavni je i nezaobilazni dio hrvatske kulture i identiteta. Uostalom, to je prvi cjeloviti prijevod Novoga zavjeta na hrvatski jezik otisnut za široku uporabu. Otuda i zanimanje i teologa i filologa za taj pomalo zanemaren i nedostupan biblijski prijevod. Takva je nedostupnost uvećana i zbog glagoljickog i ćirilicnog pisma kojim je napisan.

Vrlo malen broj književno obrazovanih ljudi tečno čita ova pisma. Otuda i potreba za latiničkim prijepisom toga teksta. Ta se zamisao ostvarila u suradnji između Adventističkog teološkog visokog učilišta u Maruševcu, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Školske knjige. Pripomogli su i glagoljaši iz Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i

Staroslavenskog instituta u Zagrebu. Stručnjake koji su transliterirali tekst vodio je prof. dr. sc. Mateo Žagar, koji je autor koncepcije i organizator latiničkog prijepisa. Bilo je zadovoljstvo raditi s tim vrsnim poznavateljima glagoljske književnosti, na čemu im od srca zahvaljujemo. Zahvalni smo i mnogim pojedincima i skupinama koji su pomagali na različite načine,

a napose dr. sc. Nikolausu Satelmajeru na njegovu doprinosu.

Predgovor, pogovor i prilozi pomažu nam u sagledavanju povijesnoga okvira teksta i njegova okruženja. U prilogu Errata prvi se put predočuju ispravci namijenjeni za prvi dio glagoljskoga Novoga testameta (1562.). Taj tekst u dosadašnjoj bibliografiji tiskanih hrvatskih knjiga u Urachu nije registriran. Stoga je od

Mario Šijan, Dragutin Matak, Mateo Žagar i Tatjana Kušević

šire stručne i znanstvene koristi što taj glagoljski unicum objavljujemo u prigodi ovog transliteriranog teksta. Za objavljivanje spomenutog teksta Errata zaslužan je prof. dr. sc. Alojz Jembrih.

Daljnje znanstveno istraživanje jezika izdanja protestantske tiskare u Urachu

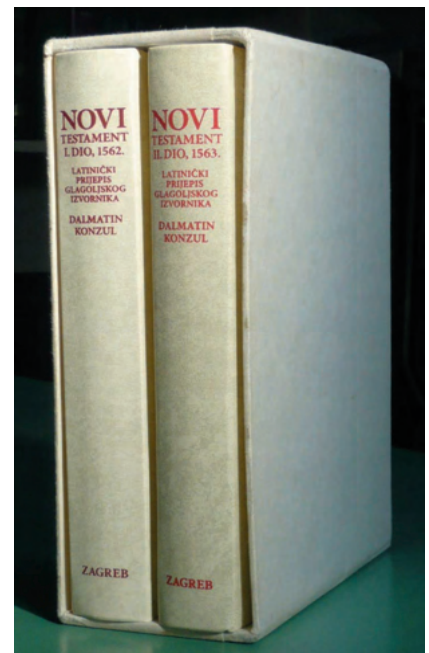
Za mnoge je nakon pripreme, objavljivanja i predstavljanja latiničkog prijepisa glagoljskog Novog testamenta projekt bio dovršen, ali ne i za znanstvenike koji su radili na tekstu. Zapravo, njihova ljubav za glagoljske tekstove je porasla, a oduševljenje se rasplamsalo. Za njih je to bio početak višegodišnjeg znanstvenog izučavanja ili četverogodišnjeg projekta pod naslovom *Jezik izdanja hrvatske protestantske tiskare u kontekstu književnojezičnih smjernica XVI. st.* Projekt je financirala Hrvatska zaklada za znanost (IP-2014-09-6415), od 2015. do 2019. godine. Voditelj projekta bio je Mateo Žagar, a uz njega sudjelovali su akademik Stjepan Damjanović, Vera Blažević Krezić, Blanka Ceković, Ivana Eterović i Tanja Kuštović. Uslijedio je strpljiv rad na uspoređivanju odabranih tekstova koji su pripremljeni i otisnuti u protestantskoj tiskari u Urachu, i organiziranje znanstvenih skupova, kao i pripremanje predavanja i znanstvenih članaka o njihovim nalazima. Najbolje o tome govori voditelj projekta Mateo Žagar u predgovoru zbornika radova u vezi s ovim projektom: Kuštović, Tanja i Žagar, Mateo (ur.) 2020. *Stumačeno pravo i razumno, Studije o jeziku knjiga hrvatskih protestanata 16. stoljeća*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada i Adventističko teološko visoko učilište.

“Iz naslova projekta vidljivo je da radovi obuhvaćaju analize tekstova koje su šezdesetih godina 16. stoljeća objavili hrvatski protestanti, u Urachu, nedaleko od Tübingena u Njemačkoj. Na projektu, zbog vremenske ograničenosti, nismo mogli, a niti smo bili predvidjeli, proučavati sve tekstove koji su naši protestanti objavili. U središte svojeg zanimanja postavili smo po mnogo čemu ključna izdanja većega opsega

Predstavljanje Novog testamenta na Interliberu u Zagrebu

— Novi testament (1562./1563.) i Artikule (1562.) otisnute u dva izdanja — glagoljicom i ćirilicom, te Postilu otisnute u tri izdanja — glagoljicom (1562.), ćirilicom (1563.) i latinicom (1568.). S obzirom na to, članci su u knjizi podijeljeni u tri skupine. Prvu skupinu čine radovi koji tematiziraju općenitije namjere, donose kontekst i predočuju dosadašnje spoznaje, te time one čitatelje koji ovu problematiku dovoljno ne poznaju upućuju na nju. U drugom dijelu naglasak je na *Artikulima*, a u trećem dijelu na *Novom testamentu* i *Postili*. Unutar naslova slijede opisi prema lingvističkim razinama (fonologija, morfologija, sintaksa, leksik). U zadnjem dijelu knjige nalazi se popis razlika između glagoljičkog i ćiriličkog izdanja Novog testamenta, korpus za kojim je hrvatska logija žudjela duže od jednog stoljeća. Razlike su također predočene na svim razinama: grajskoj, fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj i sintaktičkoj. Zahvaljujući tom ispisu, sada možemo konkretno utvrditi što su sve i u kolikoj mjeri nakladnici u jeziku mijenjali objavljujući isti dokument u različitim pismima. Kao rezultat rada na projektu, nastao je i računalni program za obradu loloških tekstova, koji kao korpus uključuje *Novi testament* i *Artikule*. Program je postavljen online, potanko je opisan u jednoj od rasprava i otvoren za sve koji te dokumente žele proučavati. Omogućuje sigurno i vrlo jednostavno

kretanje na svim lingvističkim razinama priključenih dokumenata.”

Nadahnuti tekst Novoga testamta privlači nas svojim svetopisamskim sadržajem, izgrađuje kulturološki i obogaćuje duhovno. U takvom kontekstu se događa i jača vjerska sloboda i uključivost.

Dragutin Matak,
urednik latiničkog prijepisa
glagoljskog izvornika
Novog testamta

Napominjemo da je izbor članaka objavljenih u zbornicima radova u vezi s ovim projektom objavljen i u teološkom časopisu *Biblijski pogledi*, koji je vidljiv na portalu Hrčak.

Kazalo

Pozdravi gostiju na svečanoj Skupštini Udruge	2
Svečana skupština Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj u povodu Svjetskog dana vjerske slobode.	3
Laureat Ivan Zvonimir Čičak — Obrazloženje za dodjelu Priznanja “Dr. Branko Lovrec” Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj	5
Obrazloženje za dodjelu Priznanja Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj “Dr. Branko Lovrec” riječkom nadbiskupu Mati Uziniću za promicanje vjerske slobode, ljudskih prava i dijaloga između religije i društva	7
Sloboda vjere i nevjere u suvremenim krizama kolektivnih identiteta	9
Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj trideset godina poslije (1994.—2024.)	13
Laureati Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj (2003.—2023.)	18
Obilježavanje 130 godina neprekidnog djelovanja Međunarodne udruge za vjersku slobodu	19
Prelaženje crvene crte; Razmatranje Augustinove promjene stajališta u vezi s vjerskom slobodom	21
Obilježeni Dan Reformacije u Varaždinu	25
Prvi cjeloviti prijevod Novog zavjeta	27
Pozdravi gostiju na svečanoj Skupštini Udruge	31

**GLAVNI ODBOR UDRUGE
ZA VJERSKU SLOBODU
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

PREDSJEDNIK SKUPŠTINE
Slobodan Lalić

PREDSJEDNIK UDRUGE
Željko Mraz

GLAVNI TAJNIK
Josip Takač

RIZNIČAR
Luciano Moše Prelević

ČLANOVI ODBORA
Mevludi ef. Arslani

Augustin Bašić

Branko Berić

Danijel Berković

Danijel Časni

Mladen Dominić

Vedran Đulabić

Slobodan Lalić

Ivan Markešić

Dragutin Matak

Željko Mraz

Luciano Moše Prelević

Josip Takač

NADZORNI ODBOR

Filip Grujić

Marinko Markek

Danijel Žic

Vjerska sloboda

GLASILO UDRUGE ZA VJERSKU SLOBODU
U REPUBLICI HRVATSKOJ
ISSN 1848-770X

Godište 16 • Godina 2024. • Broj 1

Nakladnik

Udruge za vjersku slobodu u Republici Hrvatskoj
Prilaz Gjure Deželića 75, 10 000 Zagreb, Hrvatska

Glavni urednik

Dragutin Matak • dmatak@public.carnet.hr

Izvršni urednik

Danijel Berković

Uredništvo

Danijel Berković, Ivan Markešić, Miroslav Vukmanić

Tisak i uvez: Ispis d.o.o., Zagreb

Izlazi polugodišnje • Rukopisi se ne vraćaju

UDRUGA ZA VJERSKU SLOBODU
U REPUBLICI HRVATSKOJ
Prilaz Gjure Deželića 75, 10000 Zagreb

Telefon ++385 1 5580-350
OIB 99589857982 • MB 1115545

Tajnik: ++385 97 6760 964
e-mail: josip.takac@sk.ht.hr

www.vjerska-sloboda.hr

Prilog Udruzi ili članarinu možete
uplatiti na žiro račun kod Privredne
banke HR3123400091110024215